

De re uxoria libri duo. Ut venustate sermonis praeclari, ita & praeceptis optimis & exemplis uberrimis ex omni Graeca Latinaque historia collectis redundantes / autore Francisco Barbaro.

Contributors

Barbaro, Francesco, 1390-1454.

Publication/Creation

Amstelodami : [typis Ioannis Ianssonii], 1639.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/rz5964cj>

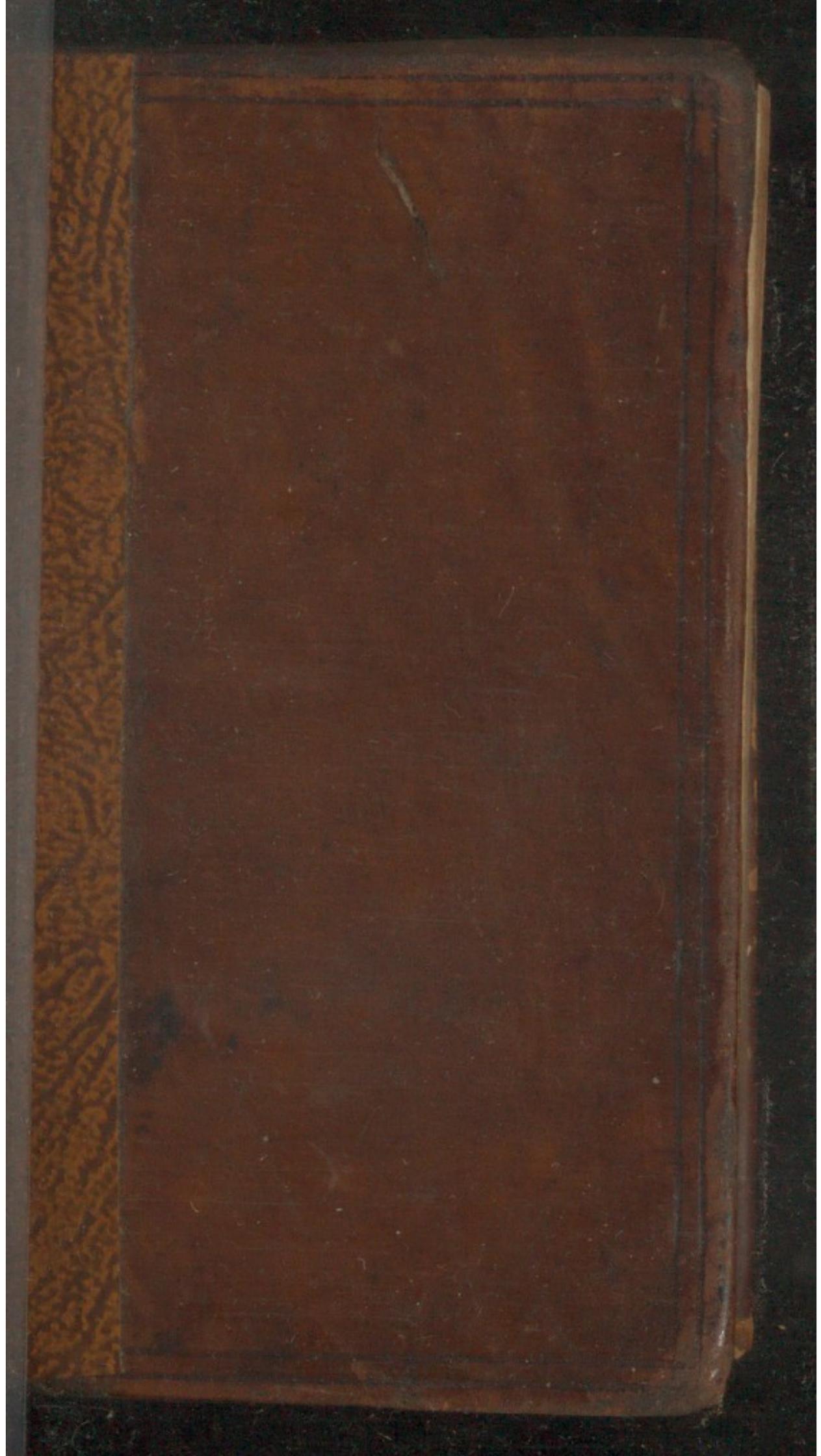
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

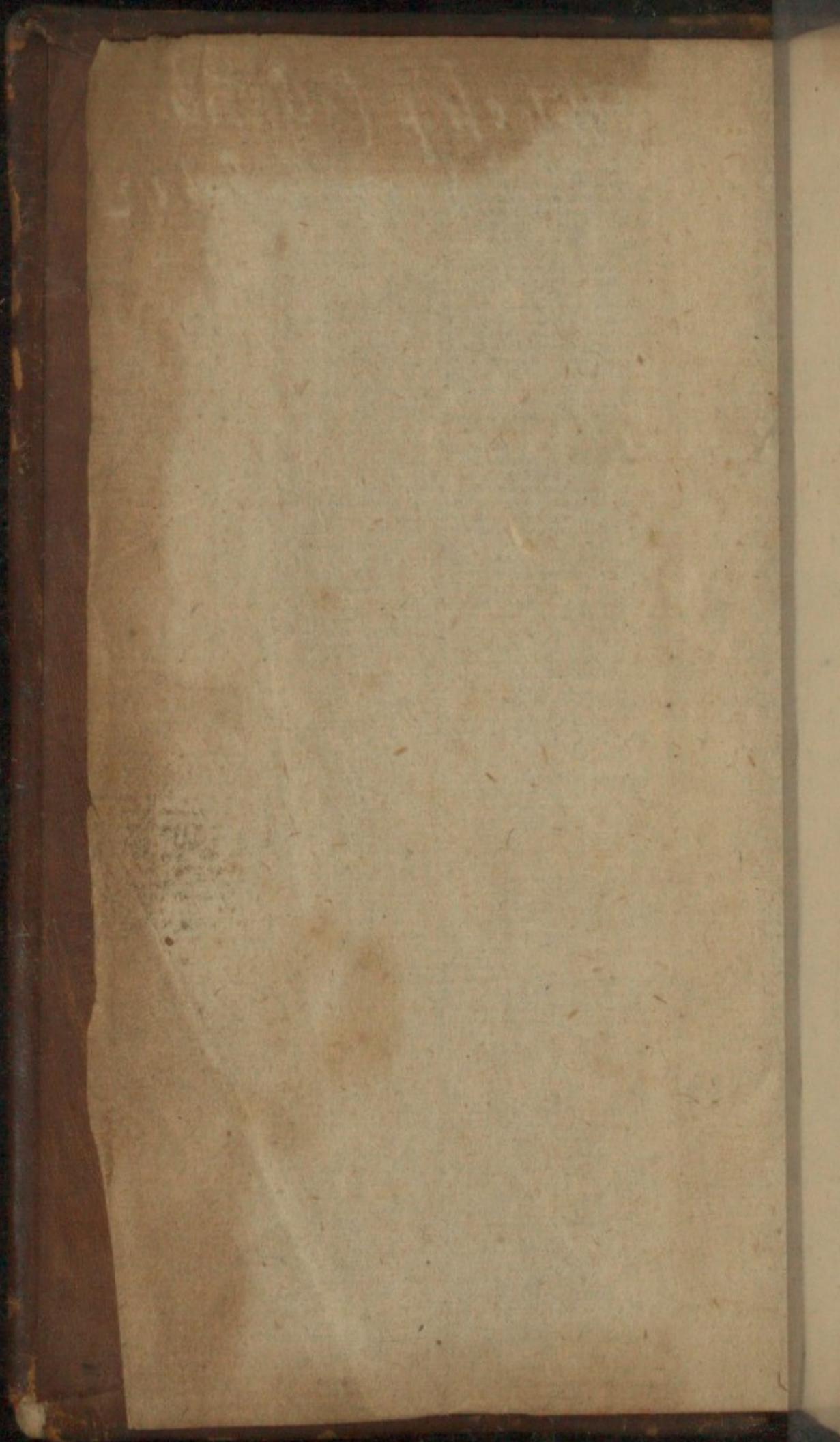
664

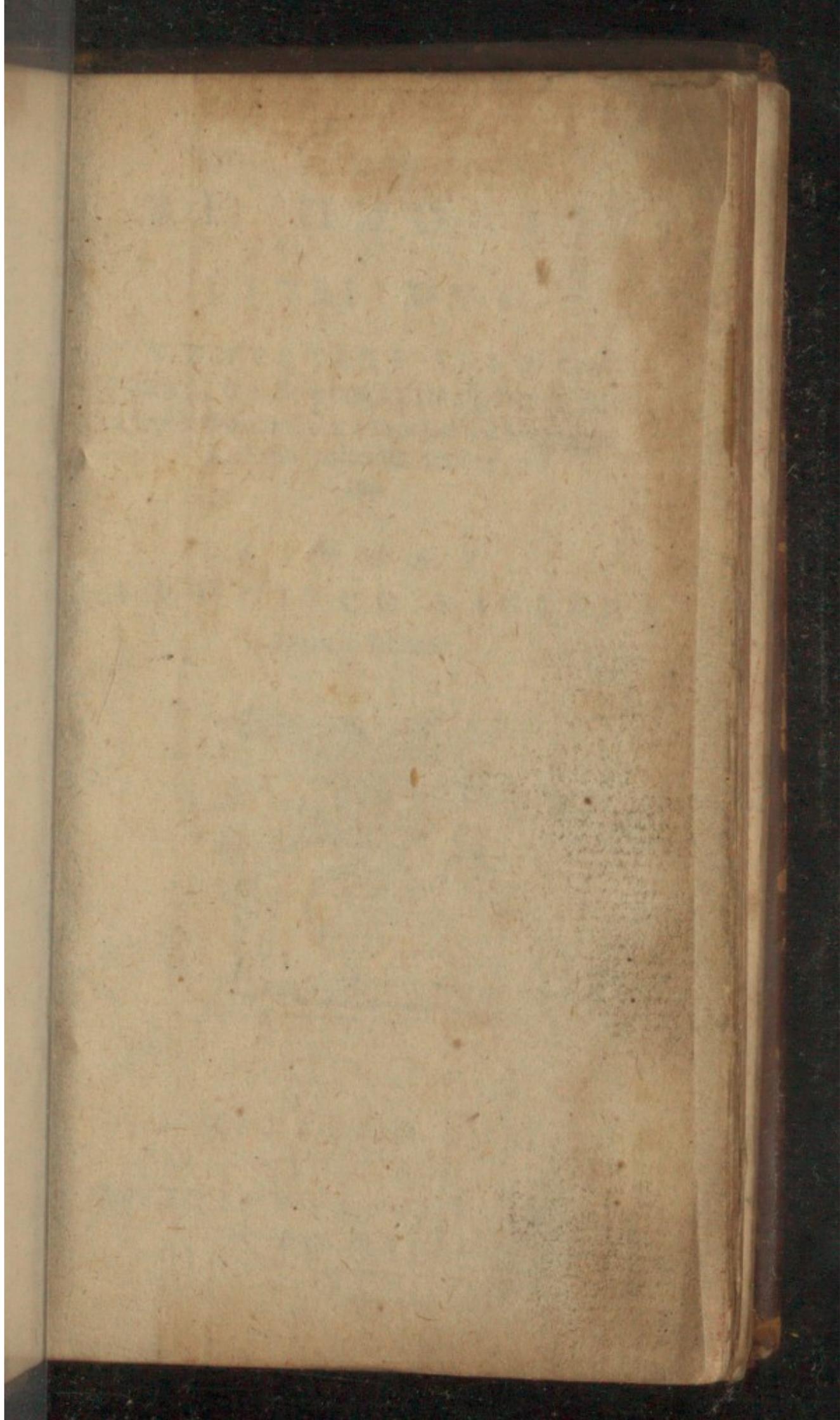

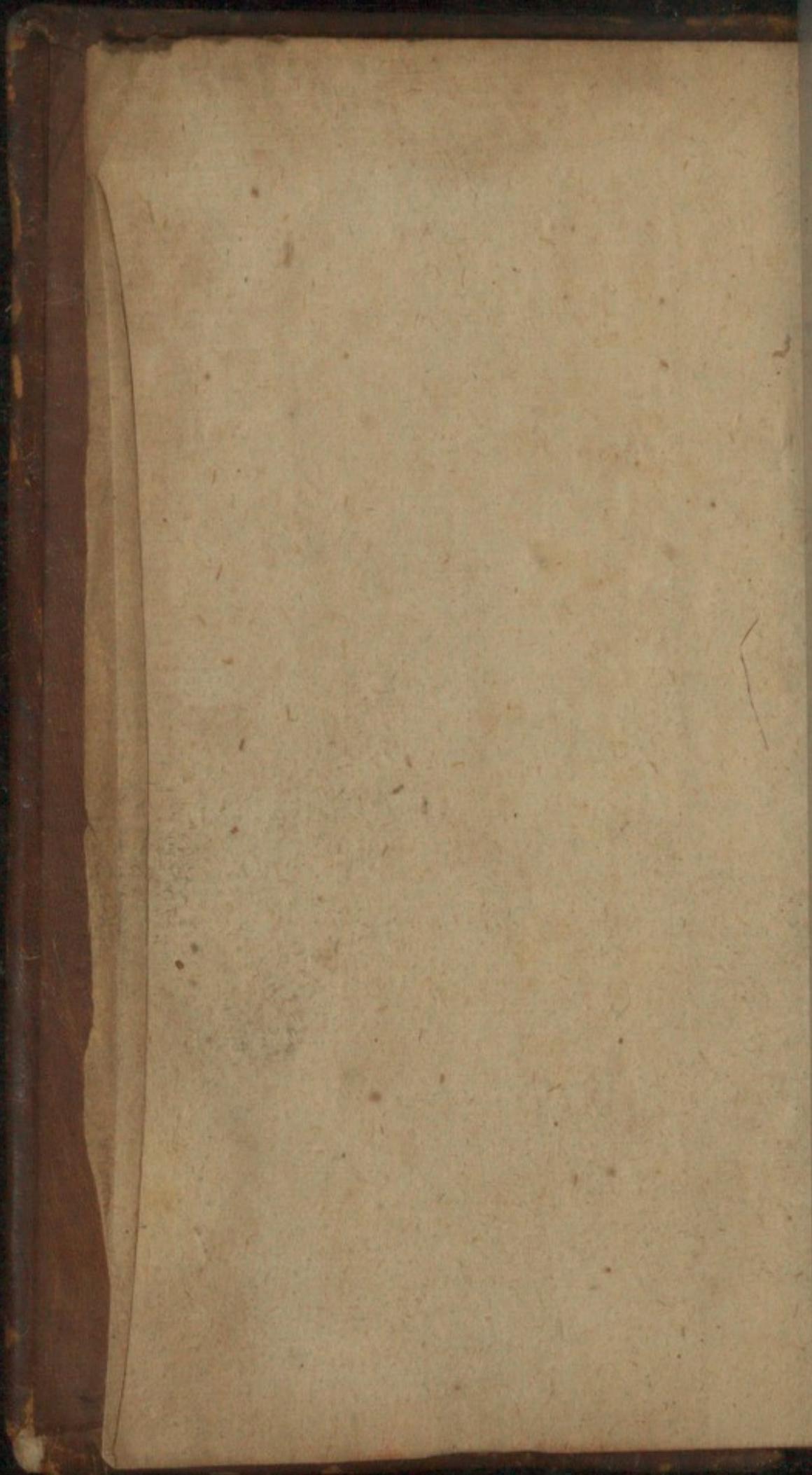
Whosip Coll. ⁷⁴⁴⁰ Trin:

Cont ab: 1726: Pret: 1/2

664/A

RE

LI

T VEN
ardari, in
enqis de
H

FRAN

Tota 10

3744°

DE
RE Uxoriam

LIBRI DVO,

VT VENVSTATE SERMONIS
præclari, ita & præceptis optimis & ex-
emplis uberrimis ex omni Gracâ Latinaque
Historiâ collectis redundan-
tes.

A V T O R E
FRANCISCO BARBARO
Patricio Veneto.

AMSTELODAMI.

Typis IOANNIS IANSSONII,
M. DC. XXXIX.

Angli
A R C
B O X
In Academ
Ver
com
des
s tui at
enter m
gramus
ua es do
geni an
s non
uz virtu
pta, sur
, hic
nod illi
rata an
dicii fel
rum &

Amplissimo & eruditissimo Viro

MARCO ZUERIO

BOXHORNI

In Academia Leidenſi Eloquentiæ
Profefſori.

QVem de RE VXORIA
co깁mentariolum hic vi-

des, celeberrimi nomi-

nis tui auspiciis uſurpatis, li-

berenter meritoq; publico con-

ſecramus, *Vir Clariffime*, qui

sua es doctrina, & morum ac

ingenii amœnitate, non pote-

ſ non admodum æſtimare

ſuæ virtutis & ſapientiæ præ-

cepta, ſumma dicendi elegan-

tiæ, hic inculcantur. Non

ſed quod illis tibi ſit opus, qui in-

ſtatuta animi contentione, ac

ſub iudicii felicitate, omnem ve-

ſtigiæ & cordatam ſapien-

A 2

tiam

DEDICATIO.

tiam non imbibisti tantum, sed quoque admodum adhuc
 adolescens, maximo omnium applausu, in florentissima or-
 bis totius Academia docuisti verum ut alii, auctoritate tua
 animati, ad horum lectionem se accingant. Ad hoc autem
 officium non beneficiis tantum tuis, sed occasione etiam
 sum invitatus; jam tandem domum ducta uxore, virginis
 lectissima, & qualem virtute tua merebantur. Cum quae
 ut multos annos salvus agas, ut suavissimis tui pignori-
 bus domum, simillimis tuo ingenio orbem eruditum aut Rem-
 publicam augeas & exornes cum omnium votis nostris

quoque

D E D I C A T I O .

quoque conjungenda cen-
tuimus. Vale, literarum de-
tus, & nos ama. Amsteloda-
mi anno cIo. Ioc. xxxix.
expirante.

*Clarissimo nomini tuo
semper colendo
obstrictus.*

JOANNES JANSONIUS.

A 3

AU-

A U T H O R
A D L E C T O R E M

Qui legis attonito quæ tot modo scri-
bimus orbi

Ponis & in fatuis ocia multa libris.

Me quoq; (non magnus labor est) percurram
legendo

~~Parvaq; cum nugis tempora perde meis~~

Nam sua si turpes celebrant Encomia musæ

Et laudatorem fœda Tyrannis habet.

Nec piget humanos a sinis affingere vultus

Atq; homini pennas, & dare verba feris

Hæc quoq; scripta legi nonnullo jure me-
rentur,

Virtutem precium quæ posuere sui.

A D
LAVRENTIVM MEDICEM,
Civem Florentinum

FRANCISCI BARBARI,

Veneti DE RE VXORIA

Nuncupatoria!

P R Æ F A T I O.

MAjores nostri LAU-
RENTI charissime, be-
nevolentia vel necessitu-
dine sibi conjunctos in nuptiis ali-
quo munere donare consueve-
runt, ut apud illos amoris & officii
sui monumentum & ornamen-
tum esset. Hac nunc consuetudo
ut pleraque alia è curriculo à ma-
joribus nostris instituto deflexit.
Multi enim longè diversa sentien-
tes sæpenumero ære alieno gra-
vantur, ut ditissimis donis locu-
pletissimos donent: qui in serendis

P R Æ F A T I O.

ut sic dixerim muneribus, Babylonios agricolas imitari non videntur, quibus ab agrorum feracitate, ut scribit Herodotus pater historiae, pro singulis sextariis ducentos ac trecentos sæpè justissima tellus reddit. Eos quidvis potius quam beneficos & liberales appellarim. Inopes enim ea munera opulentissimis mittunt, quibus ipsi maximè omnium carent, illi autem abundant.

Quocirca sæpè quæstus aut lucri causa fœnerari beneficia judicantur, quos ut expectata merces frustretur dignos existimo, quod hac adumbrata liberalitate gratiam exigunt & utilitates magnas & multas sæpè consecantur. Ab his valdè dissentio, præsertim

P R Æ F A T I O.

*tim cum tecum agatur, apud quem
 in tantis divitiis, in tantis opibus,
 in tot ex omni parte secundissimis
 rebus, quis muneribus meis locus
 esse possit non reperio. Nam ut o-
 mittam ea quæ ut vite necessaria
 sunt, tibi preciosa vestis multa, &
 lauta suppellex & magnifica mul-
 tis in locis est. Mihi præterea re-
 cordanti multos in nostra familia-
 ritate sermones, gratius atque ju-
 cundius tibi munus fore visum
 est; si potius à FRANCISCO tuo
 quam à fortuna sua donareris.
 Quamobrem tuo nomine de R E
 V X O R I A breves commentarios
 scribere institui, quos huic nuptia-
 rum tempori accommodatos arbi-
 tror non inutiles futuros. Ab-
 horrent enim à communibus præ-
 ceptis,*

P R A E F A T I O.

ceptis, quæ nec pro hac mea mediocritate ingenii ornatius dici, nec planius explicari potuissent, sed ea ex magna parte sum secutus, quæ Zacharias Trivisanus clarissimus hinc civis, vir ætatis nostræ ingenio, prudentia, justitia, maximarum rerum scientia, rebus gestis prudentissimus, & amicitie jure mihi conjunctissimus graviter exposuit, cum aliquando in ejusmodi rei sermonem incidissemus, in quibus propemodum omnis elegans antiquorum ratio uxoria continetur. Nec verò hæc scribere aggredior, ut ipse te, sed ut per te nonnullos id ætatis instituam, & cum quid agendum sit, alios commonefacio, tu quod per te fecisti, facis, & facturus es, in te recognoscas.

P R Æ F A T I O.

cas. Quid enim tibi præciperem?
 quem cum natura ad laudem, ad
 decus, ad dignitatem effinxerit, ea
 nactus es exempla domestica &
 adjumenta doctrinae, quibus tali
 naturæ conjunctis omnis aper-
 tus est cursus ad gloriam. Imi-
 taris profectò spectatissimum vi-
 rum Ioannem, patrem tuum &
 ornatissimum Cosmum fratrem,
 quorum authoritate, prudentia,
 consiliis abundè munitus es. Habes
 alios & optimos & sapientissimos
 viros, quibus uteris multum. Vidi
 siquidem præsens, quanta cura ac
 diligentia eruditissimum Rober-
 tum Bossum in primis coleres at-
 que observares, à cuius latere re-
 ctissime quidem fere nunquam
 discedebas. Accedit & eloquētissi-

P R A E F A T I O.

mi hominis Leonardi Aretini, ne minus literatissimi Nicolai nostrae consuetudo, à quibus cum alia per multa tum pleraque id genus assidue te audire & accipere confido. Quæ cum ita sint, tamen ab amore non sum nostro alienum arbitratus, si quæ mihi viderentur à me quoque ipse intelligeres. Hæc enim eadem tibi jucundiora fore putavi, si ad te ex mea sententia scripta quædam pervenirent. Alexander ille magnus cum Xenocrates quinquaginta auri talenta à se dono missa repudiasset, quasi sibi regis muneribus opus non esset: Si Xenocrati inquit Alexandri munificentia uti non expedit, Alexandro tamen opus est, ut in Xenocratem liberalis sit & videatur.

Sic

TIO.
 P R Æ F A T I O.

Sic quamvis ita institutus sis, ut
 meum consilium valde tibi neces-
 sarium esse fortasse non putes, ta-
 men hæc mihi digna res visa est,
 & juvenum cognitione & nostra
 familiaritate. Nam cum universa
 Philosophia frugifera & fructuo-
 sa sit, adeò ut nulla pars ejus incul-
 ta ac deserta esse debeat, tum in ea
 feracissimus ac uberrimus locus
 erit, si nuptiæ unde domestica offi-
 cia ducuntur ex optimo more &
 sanctissima disciplina prudenter,
 accuratè, honestè, diligenter insti-
 tuentur, absolventur, facile quo-
 que perspicui poterit & memoria
 mater voluntatis & amicitia fi-
 des. Hac in re eximiam & singula-
 rem mercedem nactus ero, si tibi
 cui propè omnia debeo, lucubra-
 tiun-

P R A E F A T I O.

tiuncula mea grata & jucunda erit. Accedet ad latitiam, si juventus ipsa in hisce commentariolis nostris acquiescet, cum ut prodessemus de suo negotio otiosi perscripsimus, ut vel periti rei uxoria doctorum hominum judicio confirmati delectari, vel imperiti commoneri rectè possent. Ex ipsis si qua tibi pars forsitan minimè accepta erit, universos tamen ut spes & opinio mea fert facile probabis, velut enim in symposiis quavis à plerisque cibis singuli temperemus, totam tamen cœnam laudare consuevimus, nec ea sanè quæ stomachus recusat illis quibus delectatur gratiam auferunt. De re uxoria igitur agere incipiam, & ea dicam quam brevissimè tanta

res-

P R Æ F A T I O.

res dici potest, quæ ut dixi summo viro Zachariæ meo, & multis præstantissimis hominibus magno-
pere placuisse percipio.

Nunc institutum prosequar. Tu me benigne & attente audies, & hoc qualecunque opus pro mutua nostra benevolentia instar præclari muneris, in hisce nuptiis
tuis suscipies.

IN-

INDEX CAPITVM LIB. I.

Quibus dotata sit uxor.

Quid sit conjugium, & quæ ejus bona. Cap. I.

Qua dote, & quibus moribus uxor sit du-
cenda. II.

Qua etate. III.

Qua nobilitate. IV.

Qua forma. V.

Quibus divitiis. VI.

De iis, quæ ad consilia mutanda faciant. VII.

De munere uxorio. VIII.

INDEX CAP. LIB. II.

De Vxoris officio.

DE Charitate conjugali. Cap. I.

De moderatione Vxoris. II.

De loquela. III.

De cultu Vxoris. IV.

De victu ejusdem. V.

De coitus ratione. VI.

De cura domestica. VII.

De liberorum educatione & cura. VIII.

C A P.

C A P U T I.

*Quid sit Conjugium & qua eius**bona?*

ANTE QUAM DE DE-
lectu uxoris & officio di-
cere incipiam, prius pau-
ca mihi dicenda sunt. Pla-
cet autem in primis mihi quid sit
Conjugium hoc loco definire, ut
exemplo eruditissimorum virorum
principio intelligatur, de qua re o-
mnis nostra disputatio futura sit. Sic
enim summa rei cognita, facilius de
reliquis, & rectius judicare pote-
rimus.

Est igitur Conjugium, viri & u-
xoris perpetua conjunctio procre-
andæ sobolis, vel vitandæ fornica-
tionis causa legitimè instituta. Cu-
jus plures diversæque sententiæ fue-
runt. Harum quæ vera sit quærere
ac differere longum esset. Sed po-
tior

tior est apud me cùm clarissimorum
gentilium tum Christiana sententia
quæ omnium propè consensu laude
digna iudicatur.

Romani enim ut honeste natis li-
beris Civitas repleretur, institue-
runt, ut eorum mulctæ nomine pe-
cuniæ in ærarium deferrentur, qui
cœlibem usque ad senectutem vi-
tam duxissent. Naturam ipsam sequi
voluerunt, qua generi animantium
tribuitur, ut procreandi causa con-
junctionis appetens sit, & salutem
suam putet in his, quæ procreata
sunt, contineri. Nam sensus gene-
randi in bestiis quoque perspicuus
est. Siquidem volatilium (ne si de
cæteris dixerò longior sim) nidifi-
candi studium omnes videmus, in
quibus in promptu est quædam con-
jugiorum similitudo ad similes pro-
creandos atque nutriendos. Hoc
modo veluti corpus cibo, sic homi-

num & beluarum genus perpetuum fit. Lyncurgus, cujus cultis legibus Lacedæmoniorum Respublica floruit, neglectis everfa est, eos notavit ignominia, qui annos septem & triginta nati sine uxoribus essent. Et qui maritalem nondum attigerant copulam eos palestræ gymnasiis adesse prohibuit, ut vel vitandæ ignominia causa, vel nobilitate coronæ incensis civitas liberis hominibus major & honestior esset. Quocirca non illepide *Calliclæ* claro Imperatori qui liberos nunquam genuerat Lacedæmone, ubi fuit honestissimum domicilium senectutis, adolescens quispiam honoris causa in Theatro non decessit, illud adjiciens. *Neque tu mihi Callicle decessurum genuisti.* Usu compertum est nuptiis legitimis aptiores ad honestatem filios nasci, gravius educari, meliores denique cives effici, ex quibus con-

stans

stans civitas amicis justitia charior est, hostibus virtute terribilior. Exploratissimum enim magistra fecit experientia eos qui illegitimè ac intemperanter procreati sunt, ut plurimum flagitiosos ac improbos, & ad turpitudinem propensiores esse. Honestò loco natos paternæ gloriæ lumen obscuros esse non patitur, qui parentum imagines sibi plus oneris quam honoris afferre intelligunt, nisi sua virtute majorum dignitati ac amplitudini respondeant. Nec profecto ignorant, quod omnium in se oculos convertit expectatio & repetitio quodammodo hereditariæ virtutis. Sic natos ad laudem *mœnia civitatis* appellare poterimus. *Agésilao* præsentè quispiam *Lacedæmoni* muros deesse cum questus esset, *Dii*, inquit, *meliora, civitas ipsa nostræ urbis munitissima mœnia sunt.* Par siquidem est non lignis aut lateribus,

ribus, sed virtute patriam, Deos, penates, aras, focos, parentes, conjuges, liberos tueri atque defendere. Quid jucundius etiam, quam domestica cura vacuum in commune consulere? & pudicam mulierem habere, quæ secundis & adversis rebus socia conjunx & amica sit? cui cogitationes intimas, quæ ad rem suam pertineant; cui parvos & communes filios tradas? in cujus sermone ac suavitate curas omnes doloresque deponas? quam sic diligas, ut in salute sua aliquam partem vitæ tuæ inclusam putes? Huic rei *Censorius* ille *Cato* tantum cultus & venerationis deberi censebat, ut quisquis uxori manus inferret, non aliterquam qui dearum simulacra temerasset insectandum & detestandum esse passim affirmavit, eumque dicere solitum accepimus, longè sibi difficilius videri bonum maritum, quàm bonum

bonum Senatorem agere. Hoc vinculo Cadusius seditiosissimos Cares inter se conciliavit, hac necessitudine Cyrus cum finitimis Chaldæos inimicissimos placavit. Et Romæ eodem die Sabini & hostes & cives fuerunt. Hoc idem Pompei & Cæsaris animos abalienatos mitigavit. Et quod incredibilius dictu est, Alexander hac conjunctione, non autem superbissimo illo ponte, Asiam Europæ conjunxit. Finis non erit si commemorare voluero quantum Philosophi, quantum Historici, Poëtæ, Reges, Civitates, Principes, quos ex monumentis literarum velut ex equo Trojano educere possumus, huic necessitudini, huic charitati, huic pietati attribuunt; sed hæc nota sunt, & ego ero brevior, præsertim cum in re apertissima testibus minimè necessariis utendum non sit.

Chri-

Christiana tamen institutio si-
ntio prætereunda non est, cujus
merito tanta dignitas est, ut etiam
sine ratione possit authoritas. Ejus
instituti nuptiæ quæ sacramen-
ta, fide, prole, firmissimæ sunt,
commendantur, ut prius jussæ,
posterioribus concessæ faciliè videantur,
quæ quam probabiles sint, Christus
dominus noster in Euangelio con-
firmavit. tum quia prohibuit uxo-
rem dimitti, tum quia venit invita-
tus ad nuptias. De quibus ita sen-
tendum est, ut etsi per se expetendæ
non sint, tamen in id quod per se
non est arbitrato meo referun-
tur. Sapientiam, amicitiam, salutem,
propter seipsa expetimus, ingenium,
doctrinam, scientiam, honestam
viorum similitudinem, conjugum
concubitum, cibum, potum, som-
num, quasi necessaria propter illa
concupiscimus.

Nu-

Nuptias igitur bonas esse credimus & prolis causa & utriusque sexus societate, quam nobis natura mirum in modum commendavit. Alioqui inter senes conjugii dignitas desineret, vel si liberis carerent vel adempta generandi spes esset, in quibus illa egregia laus est, ut in continentiae turpitudinem propagandae prolis honestas tueatur. Quamobrem vir & uxor eo iure eo foedere, ea necessitate conjuncti sunt, ut nec ipsa separatione disjungi possint. Quanquam quosdam videre videor in ipso statim limine obstaturos mihi, qui Xantippes diffuciles mores objicient, & Laconici illius ingenium in delitiis habebunt, qui cum eximia protervitas uxorem cepisset, & ob eam rem malum audiret, renuntiantibus, *Vetus*, inquit, *ac salutare proverbium est, ut e malis, si fieri possit, vel minima deligamus.*

Qui

Quibus respondetur & alia multa,
 & illud Socratis in primis. Hic cum
 Xanthidemum ex Gymnasio domum
 deduxisset, ut sanctissimum jus ho-
 spitalitatis ad benevolentiam ad-
 angeret, Xantippe ira percita men-
 tum disturbavit. Id cum hospiti mo-
 stum esse Socrates intelligeret, bo-
 no animo sis inquit, à cicuribus graviora
 penumero perferimus, ut ova, pullos, &
 angè tenuiores quàm ex uxore, fructus
 capiamus. Ad hæc accedit Metelli Nu-
 didici spectatissimi viri & censoris
 oratio, in qua cum de ducēdis uxo-
 ribus concionem haberet, hæc ab eo
 dicta memorantur: *Si sine uxoribus*
uirites esse possemus, omnes ea molestia
vereremur, sed quoniam ita natura tradi-
dit, ut nec cum illis satis commode, nec sine
illis ullo modo vivere possimus, saluti per-
petua potius quam brevi voluptati consu-
mandum videtur.

Sed hæc satis de conjugio, quia

B

à do-

à doctissimis viris sunt tradita uberi-
 rius : ut autem maximè necessaria
 complecteremur, hæc ipsa collegi-
 mus. Nunc partes uxorias quas
 majoribus nostris nusquam in ordi-
 nem digestas invenimus, quasi sub
 uno aspectu positas breviter expo-
 nemus, si priusquam ingrediamur
 hunc locum, qualis uxor deligi de-
 beat, instituerimus : modo id præ-
 monuerimus nullam tantam nu-
 ptiarum excellentiam contingere
 debere, cui non patris voluntate
 anteponi conveniet, vel Cyri docu-
 mento, qui cum Cyapare ad præ-
 stantissimam auri amplissima dote
 mulierem suscipiendam invitare-
 tur, non ante se velle dixit, quam
 à parentibus collaudari certior
 esset.

CAPUT II.

*Qua dote & quibus moribus uxor sit
ducenda.*

VEteres, quorum multa doctrina plurimo rerum usu vivit auctoritas, in uxore ætatem, mores, genus, formam, opes, spectari debere consueverunt, quæ si neglexerimus & familiæ dedecus & dolorem semper, & sæpè mœrorem nobis afferemus; si verò diligenter observaverimus, & domesticæ laudi & nostræ dignitati & perpetuæ jucunditati consulamus.

Virtus igitur in primis animadverti debet, cujus ea vis, ea dignitas est, ut si cætera desint, nuptiæ tamen oratae sint, sin adsint, jucundissimæ merito fiant. Res enim domestica, cui uxor præficitur benè se habere non potest, nisi in mulieris principis prudentia, cura, industria, institua-

tur, gubernetur, componatur. Regum mores, cives, Imperatorum milites, parentum liberi, matrum familias ancillæ facilè sequuntur. Locuples nobis testis est Homerus, apud quem pudicæ Andromaches pedisequæ sic institutæ videntur, ut ministris Helenæ pudicitia, vigilantia, labore præstent & excellant. Mulier igitur de qua nunc verba facimus, ancillas facilè continebit, si seipsam continuerit. Nec eos hoc loco probarim, qui [nisi] summa quædam in uxore deligenda quærunt, & magno studio desiderant, quæ vix multis seculis inventa sunt. Multa legimus, multa audimus, semper eos laude dignos judicari videmus, qui licet inferiores, virtutis imitatione laudatissimos sequi voluerunt. In Olympicis ludis Philomena nobilitate coronæ donatum esse memoriæ proditum est,

non

non quia antiquum Glaucum athletam illum clarissimum, sed quia sui temporis pugiles virtute superavit. Sic quamvis *Porciae, Corneliae, Paniae* lumina gloriae muliebris ætatis nostræ concessæ non sint, si diligentes erimus, comperiemus quæ nobis ornamento, usui & delectationi esse possint. Hæc quibus modis odorari liceat, ad indagandum minime difficilia sunt.

M. Cato consularis & Censorius, jam grandævus virginem uxorem cepit, cujus consilium alius repetam, quia in ejus narratione ex Græcis monumentis petita, quasi in jucundo diversorio acquiesco. Itaque *M. Cato* maximus natus, Salonii clientis filiam sæpe conspicatus, ejus indole & moribus mirificè delectabatur, ex more Salonius scriba *Catonem* aliquando in forum deducebat. Inter eundem *Cato, filia tua*, in-

quit *Saloni* maritum inveni, *cujus* nisi
grandior *etas* *molesta* *sit*, *omnia* *scio* *tibi*
probatum *iri*. Post eos sermones, qui
talibus in rebus primo congressu
haberi solent, Cato se illum senem
esse profiteretur, & ipsius filiam quan-
tum in se est, uxorem accepturum
pollicetur. Ea re *Salonius* admiratur
filiae suae virtutem apud *Catonem*
tantum pondus habuisse, ut humi-
limo loco natam in eam familiam
ducturus esset, quae *Consularibus* ac
Triumphalibus imaginibus esse
honestissima. Quid multa? filiam
despondit. Id *Marcus Cato* filius
quo nemo vir melior, si patri credi-
mus, natus est, nemo pietate praes-
tantior, graviter tulit, veniam de-
precatur si quid in patrem admisisset,
cujus causa sibi novercam indu-
ceret. Eo collaudato mores illius
virginis majorem in modum sibi
placuisse respondit: *Nec ut tibi, fili-*

charis

harissime, novercam inducerem; sed ut nultos tui similes liberos mihi susciperem, & optimos Reipub. cives relinquerem, factum putes. Hac ratione Pisistratus adultis jam filiis ac bonis artibus institutis uxorem singulari, ut dicitur, modestia præditam duxit, cum egregia filiorum pietas in procreandis reliquis quotidie desiderium ejus auxisset. M. Catonis quo nihil potest esse gravius, & Pisistrati judicio, quanti mores facere debeamus, perspicuum est.

Plena est exemplorum id genus civitas nostra, è quibus pauca connumerasse sat erit. *Andreas Barbarus* hujus optimi senis nostri Marci pater, amplissimus civis ac honestissimi ordinis *Luciam Viariam* uxorem cepit, cujus probitas sibi perspecta & cognita fecit, ut à scitis qui visi sūt necessariis domi convenerit, ipse met verba facit, nisi secus ei videatur.

tur sibi nuptias ejus etiam si nulla rei pecuniaria ratio habeatur acceptas fore. Itaque neglectis cæterarum opibus, ipsam ex moribus & bonitate conjugem desumpsit. Ea res prudentissimi viri judicium minimè fefellit, siquidem ea cura, ea pietate privignos coluit, ut nihil æquabilius in re domestica, nihil tranquillius haberi posset.

Hunc Barbarum necessarium meum multis post annis vir clarissimus, ac civis præstantissimus *Iustus Contrinus* est imitatus. Certior enim factus de Francisci Panthaleonis Barbi filia moderatione, pudore & pulchritudine singulari, patrem remotis arbitris primus alloquitur, ejus filiam sibi magis atque magis complacitam esse declarat, hanc vel inopem summo studio, si illi non sit ingratum, conjugem optare. Quare Panthaleon vir tum clara familia,
tum

tum præcipua doctrina præstantis-
simus delectatus est, tempus delibe-
randi postulat, necessarios ex more
frequentes cogit, summa rei expo-
sita, quod fœlix, faustum, fortuna-
tumque fuit omnium consensu, Ju-
stus ætate jam provectus nobilissi-
ma virgine, sed parva sanè cum dote
(ita enim rei familiaris facultas po-
stulabat) dignus judicatus est.

Fœlices nuptias appellarim, quæ
splendore virtutis cupitæ, institutæ,
summa fide ac gratia inviolatæ per-
manserunt. Nam ut hoc loci reli-
quas ejus laudes prætermittam, li-
beros prioris uxoris sic humaniter
sic liberaliter tractavit, ut in quoti-
diana consuetudine multi privigni
præter nomen in ipsa nihil unquam
novercæ animadverterent. Ante o-
mnia igitur, ut tibi quoque visum
perspicio, *Laurenti charissime*, mores
placeant uxoris, sine quibus in re

domestica quid sperandum sit non intelligo. *Agésilau*s interrogatus quid facturi *Lacedemonii* victores essent, respondit: *Si prudentissimus Imperator rem gereret, id nos ad rem nostram referamus.*

Quid rem familiarem componit, instruit, honestam reddit, nisi uxoris maximè diligentia, frugalitas, dignitas? Nec sicuti princeps benè civitatem moderabitur, nisi publici juris, morum majorum, rei deniq; publicæ peritissimus sit. Nec ex sæva procella gubernator in portum navem reducet maritimæ artis ignarus. Nec auriga rei curulis imperitus corona donabitur. Sic nec rectè se habebit res ipsa domestica, nisi matrisfamilias præstantia unicum cæteris exemplum sit. Et quemadmodum in bello milites optimum ducem nacti locum sibi commissum deserere erubescunt, ita ser-

vi & ancillæ eam partem rei familiaris, cujus custodiam eis casta & prudens matrona crediderit, non deserunt.

Plato gravissimus Philosophus in iis libris, quos divinitus de Republica scripsit, instituit, ut præstantibus non ambitiosis civibus Magistratus tribuantur: prospiciebat enim brevi paucos admodum deceraturus esse, si coronæ nobilitate non benè merentes, sed cupidi pugiles donarentur. Quare publicam mercedem Magistratibus ipse proposuit, ne rei familiaris incommodo ac officio Reipublicæ retraherentur. Sic nos in uxore prudentiam tanti faciemus, ut si fortunæ nostræ patiantur, vel uxoriam pecuniam negligamus, vel ultro tenuitati ei cōferamus, ut domesticam laudem, ac pacem comparemus. Hæc ipsa res profecto majorem nobis gloriam

riam afferret, quàm si unionibus & auro conjunx probitatis expers ornatissima sit.

Jonia mulier quædam cum per jactantiam thesauros, & opes suas ostentaret, ei Phocionis uxor Opes ait ac thesaurus meus Phocion est, suis in patriam meritis, annos jam viginti Atheniensium princeps. Eodem modo nobis uxoris dignitate gloriari licebit, & eos valere sine-mus, qui copiis & prædiis uxoris locupletati, innumeris molestiis ob-jecti sunt. Caduca hæc, superiora illa firma & stabilia verè maritales animos devinciunt.

.Philippus Alexandri pater, quem Theophrastus fortuna & virtute primarium Regem appellat, mirum in modum Thessalam mulierem adamabat, adeò ut illius amato-riis pharmacis occupatus diceretur. Quamobrem Olympias summam
dili-

diligentiam adhibuit, ut in ejus potestatem Theffala ipsa perveniret, quam cum intueretur forma modesta ^{bonis mo-} moribus ornatam: valeant, inquit, calumniæ malam in rem, tecum enim amoris incantus geris, & tuæ probitatis amœnitate condita pharmaca sunt.

Quid plura? ingenuè moratam uxorem capiemus, cujus frugalitas honori, commodis, voluptati conjuncta, à nobis colatur, diligatur, ametur.

CAPUT III.

De ætate uxoris ducenda.

Quoniam dictum est de moribus uxoriis, quos, si recte fuerit educata facilè compararit, aut comparatura est; nunc de ætate, quæ à Zacharia meo & multis doctis viris tradita vel præcepta sunt, paucis exponam.

Sed

Sed illud admonendum prius existimo, ut virgo, non vidua; puella, non natu grandior eligatur: nam quæ necessaria & commoda sunt, facilius discet, & si qua vitia semel insederint, celerius eruentur. Mollibus enim ceris imagines facilè imprimimus, duris ac solidis impressas delere vix possumus. Teneras mentes, quibus volumus institutis effingere licebit, viduas tum suis, tum alienis moribus assuetas, ut ad nostram consuetudinem referamus, magno ingenio, elaborata industria, singulari cura ægrè impetrari potest. Nam quis sperabit vites initio sinuosas postmodum inveteratas dirigere? quis pueri stomachum Alexandrinis innutritum delitiis mutata vivendi ratione, continentissimi senis ætatum vitam putabit? quis eum in senectute moratum futurum existimet, cujus in adolescentia, petulan-

intulantiã, libidinem, audaciam, crudelitatem viderit? Ita viduæ si quo intolerabili morbo laborarint, vix ut conualescant, & ad nostram vitæ rationem componantur, sperandum. Quocirca præclarè Timotheus, tibicen ille nobilissimus, duplicem ab iis mercedem exigere solitus erat, quos antea ab illius artis magistris institutos recepisset, ac simplicem ab iis qui rudes ei traderentur. Nam ut hi docendi, sic illi prius dedocendi, quàm erudiendi videbantur. Huc accedit illa ratio, quæ usu probatur, & ex media natura repetitur. Ferunt etenim hi, qui reconditas rerum causas rimantur, naturam ipsam quod optimum sit intendere, eandem cum marem efficere nequeat, fœminam gignere, quæ illius applicatione & nobilitatur & perficitur. Ideò mulieres eos omnium maximè diligere, qui-

quibus primo congressu conjunctæ sunt. Quorsum hæc? quia virgo mores facilius induet, suos depravatos exuet & vehementius amabit. Ad hæc viduarum matrimonium apud Romanos levitatis ac impudentiæ crimen vitare non poterat, apud quos etiam repudium concessum fuit, eas enim quas unico viro contentas cernerent, corona pudicitiae donarunt. Nec sua laude matronas defraudarunt, quæ animum superiori viro dedicatum, etiam mortuo syncera fide incorrupteque servarent. Quis non eam intemperantiæ meritò damnaverit, cujus aviditas pluribus viris lassari non potuit? quis non summa cum voluptate castam adhuc Didonem miretur: quæ, *Ille meos, inquit, primus qui me sibi junxit, amores abstulit, ille habeat secum servetque sepulchro?* Quod nemini mirum videri debet, cum cornices ac

tur-

turtures natura duce optima maritis vita functis castæ quodammodo viduæque perseverent. Longius expatiatus sum, dum viduarum connubia reprobo & incontinentiam accuso.

Redeamus igitur. Domesticæ paci conducet in primis, ut conjuges morum paritas & studiorum similitudo jungant, vel conjunctos retineant. Hac ratione sapiens antiquitas una cum Venere Mercurium & Gratas & Obsequentiam in templis collocavit, quia ad uxorium munus ratio voluntatum, consensus, comitas, necessarium sibi locum vendicet.

De hinc quo tempore matura viro sit, & plenis jam nubilis annis dicendum. Hesiodus Poëta vetustissimus & Xenophon suavissimus Philocophus mulieri Quartumdecimum, viro Trigesimum annum addixerunt.

runt. *Lycurgus* autem decimum octavum fœminis, maribus verò septimum & trigésimum constituit, futuris liberis id potissimum conducere ratus, in quibus generandis non tam multitudinis quam robustatis cogitationem habuisse videtur. In quo quidem loco patere me obsecro, *Laurenti lepidissime*, evagari liberius, quod tibi non injucundum futurum scio. Eam igitur ob rem statuit, ne cum uxoribus sui cives in iisdem cubiculis pernoctarent, sed interdium cum illis clam miscerentur, ut à perpetuo, & ut ita dicam, liberrimo coitu liberati diuturnæ salutis suæ curâ agerent, & robustiora filiorū corpora ederent. Prudentissimus n. vir, mortales ad blandam voluptatis libidinem proclives esse prospexit, à cuius illecebris magna ex parte suos tueri confisus est, si ne assiduè voluptate uti possent providisset.

diffet. Eam ad rem multum contulit
disciplina muliebris, plurimis namq;
ludis, multis certaminibus effecit, ne
vel otio, vel inertia matronalis di-
gnitas in aliquod dedecus prolabe-
retur. Spartanis n. fœminis cursus,
jaculationis, disciplinæ, palæstre Gy-
mnasiū proposuit, ut ipsis frequen-
ter exercitis liberi liberæq; radicitus
robur ingenuū consequerentur. Ipse
quoq; declaravit ejus idcirco se legis
ferundæ authorem fuisse, ut Sparta-
næ fortius pariendi laborem tolera-
rent, & si quando discrimē aliquod
ingrueret profiliis animose dimica-
rent. Auguror & conjecturo hosce
nubendi annos ab eo definitos, ut
quantum fieri posset sexus illius im-
becillitas à voluptatis insidiis tutior
esset. Quibus ex rebus factum est,
ut Laconicæ cum in omni genere
laudis tum pudicitia maximè excel-
luerunt, cujus rei gravissimo testi-
monio

monio est nobilissimum Lacedæmonis Geradata responsum, à quo cum Xentus quæsisset, qua pœna Lycurgi legibus mœchi plecterentur; de ipsis, nullum à Lycurgo verbum factum esse respondit, quando penes nos mœchum neminem versari constet, nec admireris Xente velim, cum apud nos delitiæ, opes, ornatus, & cætera voluptatis irritamenta vituperentur, frugalitas vero, modestia, & pudicitia satis laudari non possint. Quibus in legibus natæ educatæque Spartanæ non homines, sed viros solæ videntur peperisse, quod Leonidis uxorem Gorgonem asseruisse ferunt. Nam cum quidam mariti hospes Lacedæmonas carperet, quod præter cæteras viris imperitent, fateor inquit Gorgon, nec injuria, quoniam solæ nos viros parturimus. sed hæc fortasse longiora, quam necesse est. Minimè nunc opus esse arbitror, ut harum sententiarum utra

vera

vera sit, definitam sententiam proferamus. Magno profecto se iudice intraque tuetur. Nec enim (ut spe deducor) à me desideras, ut quasi quasdam leges inevitabili necessitate constructas, de re uxoria Centuriatis, ut ajunt, comitiis feram. Sed quæ sequar potissimum quæ vel disciplina, vel usu probata comperio. Ex his tamen pleraque causis, temporibus, occasione mutari laudamus. Consilium enim & prudentia, quam veteres usus & memoriæ filiam esse voluerunt; nobis necessaria sunt. Cum ergò de uxoris ætate dixerimus, proximus locus nobilitati destinatus est, quam paulò altius repetemus.

CAP.

De uxoris ducenda nobilitate.

Vellem, *Laurenti charissime*, res ipsa pateretur, ut quæcunque de genere ipso mihi in mentem veniunt, à me dici possent, uberius ostenderem profecto, ut opinor, imagines majorum pluris fieri debere quàm teneat ea consuetudo, quæ quotidie magis inveterascit. Pauca tamen quæ longè utilissima & præcipua videntur, in præsentia referemus, reliqua fortassis aliquando latius tractabimus.

Placet igitur hac in re, ut ab ipsa natura incipiamus. Pascuus, florens, consitus, & seminarius ager, magno nobis argumento est, ut liberorum causa generosis fœminis nuptiarum jure copulemur. In suos enim ortus semina redeunt. Mirificas fruges esse perspiciamus, quas optima lege

segetes pariunt. Scimus complura
& præstantissima quædam bacca-
rum, nucum & fruticum genera, ni-
si propriis & nobilibus in locis nul-
lo modo nasci. Quod si ad ignobi-
lem migrarint agrum, ingenuos
exuunt animos: pomaque degene-
rant succos oblita priores. Egregii
quoque surculi si vilioribus truncis
transiti sint, deteriores fœtus partu-
riunt. Quod & ipsis hominibus ac-
cidere consentaneum est, ut ex cla-
ris mulieribus longè illustriores na-
tos expectent. Hinc præcipuè cor-
poris & animi, ut in plerisque filiis
videmus, maternas imagines re co-
gnoscimus. Nec vero, magnum in
generandis liberis ex muliere mo-
mentum afferri, dubium est. Nam
ut nonnullis diligentissimis placuif-
se medicis video, *non nisi ex fœmina
femellarum procreatio.* Illud autem
quam amplissimum, quod filios ex
geni-

genitricibus jure civili ingenuitatem assequi cernimus. Etenim ut Romanis legibus institutum est, ingenuos omnes eos appellari constat, qui ingenuis matribus, tametsi servis patribus orti sunt; quod & voluisse Lyciorum Legislatores animadvertimus, apud quos si qua generosa mulier servo ignobili nupsisset, ex ea tamen generosi liberi nascuntur. Testes nobis & Poëtae sunt, quibus authoribus Deo matre nati, divinitate donati sunt. Dies deficient, si singulos numerare voluerimus; sed Achilles, Æneas, Orpheus hac potissimum ratione Dii putati sunt. Nec ad gignendum solum, sed ad educandum plurimum confert materna nobilitas. Quis est adeò rerum ignarus, ut in lucem editis, hanc rem magnum pondus habere non perspiciat? Lectissimis enim jactis feminibus, ut in ejusdem generis simi-

mili-

similitudine versemur, nisi ingenio
 industriaque cultus ager sit, multis
 incommodis obnoxios fructus red-
 dit. Clarissimis fœminis nemo du-
 titabit nihil antiquius esse, quam
 splendor parentum, liberorum
 raritate magis atque magis illustre-
 ur. Quibus nisi ratio diligens ad-
 beatur, vitiis magis noti quam no-
 les genere videbuntur.

Ad hoc dignitas & amplitudo
 majorum sæpè facit, ut maximis ho-
 ribus posteri digni sint & habe-
 antur. Quoque propria etiam vir-
 tute nitantur, quibusdam quasi na-
 ræ legibus addicti sunt. In his e-
 am nisi suorum virtus exprimatur,
 maximis omnium contumeliis se
 generes intelligunt. Et ut milites
 opphæis assuetos pristinae gloriæ re-
 ordatio ardentes & erectos horta-
 , sic domesticæ prædicationis
 commemoratio sponte currentibus

calcār adjiciet. Claro loco natis facilis ad honores aditus est.

Quis dubitat eos (modo ne cæteris in rebus dignitate superentur) viris humilibus cunctorum suffragiis anteferri? Quis non intelligit et si meritis suis honore digni non sunt, sæpenumero dignissimis hominibus majoribus suis multa concedi? Multos legimus qui pro patriamori voluerunt, ut & officio suo satisfacerent, & amplissimum patriamonium filiis suis memoria sui nominis relinquerent. Athenis enim eorum liberi publicè nutriebantur, qui patriæ causa defuncti essent. Romæ mortuis in legatione, si minus illud mortem attulisset, statum pedestris in foro decernebatur, honestæ mortis monumentum esset, & filios suos in perpetuum honestarent. Apud nos si difficilibus & periculosis nostræ Reipublicæ

temporibus aliquorum egregia vo-
luntas, opera, vigilantia, perspicitur,
non cujusque meritis vel copiis vel
re superabundantibus vel honore, non eis solum,
sed & natis & suis acceptum refer-
unt. Quibusdam civitas & honestis-
simus locus Civitatis datur. Hæc ea
ratione dicta sunt, ut constaret pa-
tribus liberis usui & ornamento
propterea.

Nec de patribus tantum, sed & de
matribus dictum intelligas velim,
matrum virtus & merita plurimam
partem ad posterum gratiam sæpè filiis at-
tribuerunt. Multis enim ignobilitatis
fortunium adversum adeò fuit,
nec claustra nobilitatis irrumpe-
re, nec ex tenebris majorum in lu-
men prodire potuerint. Novis enim
hominibus livor semper objectus
est. Canes ut in veteri proverbio est
in alienos à tergo, à fronte, à
lateralibus asperi latent ac sæviant,
C 2 dome-

Itaque generosas uxores quem
admodum à te, *Laurenti*, rectissim
factum est, accipiemus, ut jucun
dior nostra societas sit, & ut natur
& educatione nobiliores liberos al
secuti, domesticis exemplis ad glo
riam erectos cumulatius honore &
potentia muniamus. Nam quibu
insignes orti sunt, memores vigila
bunt, cogitabunt semper, aderun
animo, ut dignitatem quàm non
patre solum, sed etiam à matre ha
buere, posteris verò velut hæredita
tem piè integrèque restituant.

C A P. V.

De forma mulieris ducendæ.

JAM hic nobis inchoanda est ill
pars ex qua initium consilii capere
solent, qui superiora illa omise
runt. Sequitur enim ut de forma d
camus, quæ magnitudine corpori

irinium, oculorum, vultus, cervicis, manuum decore maximè, ut multis solacet, continetur. Parvæ staturæ cæminas, etsi reliqua compositio corporis adjuncta sit, pellicis magis officio quam uxoris idoneas esse existimo, voluptati enim potius quam dignitati procreandæ prolis accommodari videntur. Unde Ephori Lacedæmone *Archidamum* regem gravi pecunia multaverunt, cum exigui corporis uxorem accepisset, quod liberos, non Reges relictum iri cogitasset.

Et ne cæteris in partibus proluxa nimis fiat oratio, tanta crinibus in homine gratia est, ut satis Homero sit Helenam suam vel ab hac una capillorum decentia *formosam* sæpissimè appellare. Nonne & Maro noster cum sapientem describat virum, & formosum brevibus efficeret, hanc pulchritudinis partem adjecit,

dicens, *Os humerosque Deo similis, namque ipsa decoram Casariam nato genitrix, lumenque iuventa Purpureum, & latos oculis afflavit honores. Crede mihi, Laurenti, si Mars detonsam aspexisset Venerem, ardor ille, quo bellicosissimus Deus afficiebatur, protinus evanisset, adeò ut nunquam Vulcani artibus irretitus esset.*

Huic de qua loquor venustati quidam civis tuus, quem honoris causa non nomino, vel solas vel maximas in uxore partes attribuit. Hanc ego autem rem quemadmodum laude sua non fraudaverim, sic ipsi summa quæque non concesserim. Cujus ea profecto vis est, ut omnium gentium victores vicerit & vincat. Jupiter ipse Poëtarum suffragiis designatus pater hominum atque Deorum, imbrem, cygnum, & multifariam sæpè faciem induit, ut ea qua superatus erat, pulchritudine

dine frueretur. De reliquis autem
taceo quos sibi Deos gentilitas fecit,
de quibus, ut author est Anacreon,
puer ille cæcus triumphat. Plurimos
sola formæ excellentia creditos im-
mortales, nobis testis antiquitas est.
Ad hoc Paris ipse Asiæ imperiū, bel-
lorū victoriam contempsit, ut Hele-
nam quam formosissimā esse acce-
perat assequeretur, cum Junonem,
Minervam, Venerem, Deas arbitra-
tu suo præstantissimas summo stu-
dio de venustatis dignitate certan-
tes intueretur. Maximum item &
pulcherrimum est, speciem ipsam
divinum quiddam & magnis hono-
ribus dignissimum videri. Quis est
adeò humanitatis expers, ut eum ve-
nustas ipsa non afficiat? Formosos
cuncti quodammodo diligunt, di-
gnos credunt imperio, eisque liben-
tius obsequuntur. Non abs re igitur
prudentissimus vates ille Vergilius:

Gratior inquit, & pulchro veniens in corpore virtus Adjuvat. Quamvis enim melior virtus non sit, nescio tamen quo pacto acceptior est. Fortes, sapientes, justos, si deformes sint, magis multitudo veretur quam diligit. Unde lepide *Plato* *Xenocratem* in quo singularis corporis deformitas erat, monere solitus est, ut gratiis sæpe sacra faceret. Ejus enim sapientia membrorum turpitudini conjuncta, plurimis ingrata, non multis admodum per se chara fuit. Sed quorsum hæc tam multa? ut cum formosis uxoribus vivere malimus, pro quibus multi mori voluerunt. Nec id ad voluptatem revoco, quæ ab animo magno & gravi sicut fluctus à saxo repellitur, sed ad liberorū procreationem, & jucundam vitæ utriusque societatem, referendum censeo. Declaravit id sapienter apud *Vergilium*, *Juno* cum vel spe bene-

beneficii hunc in modum Æolo
persuadere contendit. *Sunt mihi bis
septem præstanti corpore nymphæ, Qua-
rum quæ forma pulcherrima Deiopejam
Connubio jungam stabili propriamque di-
cabo, Omnes ut tecum meritis pro talibus
annos Exigat, & pulchra faciat te prole
parentem. Quo in loco cujus rei cau-
sa formosas conjuges magni facere
debeamus, nisi surdo narratur fabu-
la, facilè perspicui potest. Sentio me
dicendi studio longius expatiari
quam fortè res ipsa postularet, qua-
re pedem refero, & ad institutum
nostrum jam propius accedo.*

Quamvis à me tam multa de for-
ma superius scripta sunt, ita tamen
accipi velim, ut si cum moribus in-
genuis & reliquis adminiculis ad-
iuncta sit, maximi faciam; ab his ve-
rò sejunctam, nullo pacto laudave-
rim. Nam sicut ex paleis facile ignis
accenditur, facileque nisi diutius

duratura fomenta subministrantur, evanescit; sic amor inter virum & uxorem specie corporis excitus, nisi laus ingenii, morum compositio, vitæ sanctimonia sonuerit, paulò post extinguitur. *Olympiadi* cum renuntiatum esset unum ex regiis familiaribus uxorem duxisse, quæ visa pulcherrima minus prosperæ famæ dicebatur. *Hic ait adolescens si cum providentibus viris majoribus suis sæpius quam ipse secum locutus esset, oculis profecto uxorem non cepisset.* Hæc enim formæ gratia, nisi solida secum & expressa sit significatio probitatis, nulla laude, nulla memoria digna est: quod non obscure summus Philosophus & vates *Homerus* ostendit, apud quem *Nireus* excepto duntaxat *Achille* omnium Græcorum pulcherrimus, postquam una cum cæteris ab eo *Aulidem* venisse semel decantatus est, nullo deinceps loco memo-

memoratur. Nullas profecto ad
Trojam partes virtutis tulit, cujus
propria merces est gloria, qua semi-
deos illos in perpetuum donare
constituerat.

Nec verò tantum in uxores, sed
etiam in pellices gratiam sola tueri
species potest. Qua quidem in re
venit mihi nunc *Philippi*, Patavini
nominis, in mentem. Hic locupleti
patre natus, nec ignobili, meretri-
cem egregia forma deperibat, à cu-
jus amoribus patris autoritate ac
benevolentia sejungi non poterat.
Hæc ubi pater animadvertit magno
cum famæ periculo filio gravi mor-
bo laboranti mederi statuit. Merce-
narium illud scortum Veneri dica-
tum redimit, domi suæ apud filium
retinet, pernoctatur, coitur, & ali-
quot dies ea titillatione sensuum
potitus est perditus adolescens,
quam summum & solum bonum
esse

esse sibi persuaserat. Paulò post ubi
 faturitate libido deferbuit, & eum
 licentiori copia fastidium cœpit,
 quod in ea tantopere adamare con-
 sueverat, aspernatur, paulatimque
 convalescit adolescens, & agresti &
 furiosa ægritudine patris cura libe-
 ratus est. Quid in uxore futurum
 judicamus si quam dignitas & vitæ
 decentis societas conciliare debuit,
 sola pulchritudo devinxerit? Profe-
 ctò non alium sperare debeamus
 exitum, quam Menelaus fortitas sit
 in Helena, aut (si ad fabulas respici-
 mus) Vulcanus in Venere, aut Mi-
 nos in Pasiphae, aut Theseus in
 Phedra, aut (ut ad nostros con-
 vertar) Claudius Cæsar in Mes-
 salina.

Sed quid ego pluribus hæc tam-
 diu, quasi de re obscura disputo, u-
 xores pulchras diligemus, si cæte-
 ris in rebus responderint, ut nobis
 jucun-

ducundæ, nostris honestæ, & com-
modæ nuptiæ sint.

CAP. VI,

De uxoris ducendæ divitiis.

DE moribus, ætate, genere, for-
ma, mediocriter mihi dixisse vi-
deor. Deinceps ut erat propositum
de divitiis quæ in uxore deligenda
reliqua pars est, pauca quæ ad hanc
rem non inutilia visa sunt, dice-
mus.

Quando igitur omnia prosequi-
mur, quæ ad decus & honestatem
rei uxoriæ, & ad commoda vitæ, co-
pias, opes, facultates pertinent, di-
gnitatis & utilitatis adhibenda dili-
gentia est, quarum fructus sunt gra-
titudine, liberalitas, magnificentia.
In quibus profectò virtutis est
splendor maximus. Quamvis pro
animi voluntate grati, benefici si-
mus, tamen quemadmodum & Im-
pera-

peratores, Oratores, Medici, magna laude digni non videbimur, nisi rebus ipsis cogitata nostra declarabimus.

Quare multas ad res perutiles sunt opes. Nam & cuique pro dignitate tribuere nobis licet, & in proximos & benevolentia conjunctissimos plurimum conferre poterimus, unde opibus, ope, gratia, eorum in quos liberales fuerimus, liberos nostros muniemus. Parentes enim in filiis observantur ac diliguntur. Nullum quoque officium referenda gratia videri debet antiquius, à qua, quicumque volens defecerit, in ipsum Deum immortalem, in patriam, in parentes, in necessarios, in benevolos impius sit necesse est. In omnes denique delinquit, quorum beneficentia devinctus eis nec habet gratiam, nec refert. Unde præclare Perfarum legibus ingrati gravissimi

missimis pœnis plectuntur. Nam ut
refert *Herodotus*, summum apud eos
vitium est *mentiri*, proximum verò
debere. Quid ni? Iphis recte persua-
sum est, eum quem alteri debere
non suppudeat, & sæpè multis in
rebus contra officium boni viri er-
rare hunc ac fallere, & mentiri sæ-
pissimè. Opes itaque hunc in mo-
dum magni facere debemus, quæ si
minus nobis necessariae sunt, earum
tamen usus honestissimus in ami-
cos, & in omne genus hominum la-
tissimè patet. *Alexander Phocionè*
summo viro magnum auri pondus
dono misit, severus & constantissi-
mus homo munus ipsum recusavit,
quod ea sibi pecunia opus non esset.
Postea rogatus est, an nullos habe-
ret, quos sibi studiorum honestissi-
morum societas & similitudo vitæ
conjunxisset? in eos ut beneficus fo-
ret & liberalis æquissimum esse. Sed
quid

quid de te Phocion constitueris, tu videris. *Alexandro* vero vix incredibile opes *Darii* sufficiunt, dum fortunis eorum, quorum sibi dignitas chara est, liberalissimè subvenit. Hoc maximo adjumento filiis erit ut quod antiquissimum esse debet, egregiis studiis, & artibus ingenue adolescentibus instrui & erudiri possint. Quibus rebus præditi, spectatissimis hominibus parentibus suis digni liberi sint, & majores suos illustriores reddant. Quæ quum ita sint, facultatum ratio diligens habenda est, ne nostris invidis & usui, & splendori nostro malè consuluisse judicemur & censeamur.

Cæterum quemadmodum, si cum aqua vinum misceatur, & si major aquæ quam vini pars & portio sit, vinum tamen nuncupamus, ita divitias & copias viri, non uxoris appellabimus, etiam si plures ac digno-

gniores partes fœminæ contulerint, quamquam non qui plurima attulerit, sed qui rem familiarem meliorem fecerit, interesse censeam.

Ad hæc sicut Physicis placet, ut bene valeamus per omnis corporis partes dispergatur humiditas necesse est, eodem modo qui connubio funguntur præcipimus, ut non pecunias (de quibus loquimur) sed animos & amicos & necessarios communes inter se commisceant. Quamobrem Romanis legibus institutum est, ne vir & uxor ulla munera invicem susciperent, ut proprium nihil, cæterum inter se communia cuncta cognoscerent, quo majore cura, diligentia, fide, res domestica tractaretur. *Dionis* illud ad *Dionysium* verum est. *Nemo non suis in rebus quam alienis diligentior est.* Unde sapienter Principes moneri solent, ut urbes, domos suas; cives, filios,

filios , se patrefamilias esse in animum inducant, ut cura, consilio, industria, vigilantia, rerum quibus præsint salutis & fortunæ consulant, & quam beatissimos esse velint.

Sed de his hæcenus. Vellem in id tempus ætas nostra incidisset, quod docenda, non dedocenda inventus esset, ut copias & pecunias in re uxoria non magni æstimaret, optimè profecto societas hominum conjunctioque servaretur. Sed à pueris plurimi ad inanem spem quæstus sic imbuti, sic instituti sunt, ut quantum labore & periculis eniti atque efficere possunt, nihil prætermittant quod ad hanc illiberalem aviditatem suam pertinere credant. Quocirca temporis nostri juventutem non incitare nec inflammare, ut in uxoribus opes magnifaciant, sed potius hortari statui, ut si facultates patiantur, hac de re post omnia

omnia velut & ego scripsi, sic ipsi de-
diberent.

Vereor ne plerisque sim mole-
tus; sed tamen dicendum, quod sen-
sio. Satis eos vituperare non pos-
sum, qui quo locupletiores sint, eo
uxores studiosius diligunt, quibus
nihil minus quam uxoris officium
est. Quemadmodum enim specu-
la auro atque margaritis elaborata,
nulli nobis utui sunt, nisi similli-
mum simulacrum referant, ita divi-
tias uxoris inutiles prorsus existimo,
nisi ea mariti disciplinae imaginem,
facilitatem inopia reddiderit. Lau-
datur *Alexander* quod *Barsinem* ex
qua *Herculem* genuit *Artabazi* re-
gia stirpe nati filiam modestam, li-
teris græcis eruditam, quamvis ino-
pam, in uxorem, ut nonnulli tra-
dunt, cepit, quum filia *Darii* nu-
tias, & infinitum pondus auri ma-
gno animo contempsisset. Inveni
multi

multi sunt, & Principes & privati, qui cum cæteris in rebus, tum in de-
spicientia pecuniæ uxoriæ magni
fuerunt & habiti sunt, quorum lau-
dibus quasi stellis splendet historia.
Sed superiores illos nulla prædio-
rum, nulla villarum, nulla preciosæ
supellectilis habere saties potest. Et
in multis opibus inopes sunt; fortu-
natiores, non digniores nuptias ap-
petunt. Ac velut artis equestris im-
periti splendidis habenis equos, &
rei militaris ignari galeas auro, &
indocti depravatos libros ornatissi-
mis umbilicis non usu, duricie, fide,
plurimi faciunt, sic plerique uxores
plenis oculis optant. Eas recte su-
perbis sepulchris conferre solet do-
ctissimus ac suavissimus *Guarinus*
meus. Illis enim, quum splendidissi-
ma facies variis ornamentis con-
iuncta sit, intus nulla dignitas, sum-
ma turpitudine, fœtor, & inquilinus,
&

pleraque quæ nisi mortui facere non possunt.

Æsopus antiquissimus è Phrygia scriptor, cujus in fabula singularis gravitas pari comitati adjungitur, hac in re nobis lepidissime velle consulere quodammodo profitear, apud quem vulpes, musici cujusdam officinam ingressa, lyram comperit, cujus extrema pars hominis caput erat, ingenio, arte, industria, gemmis, auro mirum in modum fabricata, quam cum sensim demiraretur, *Fortunatum*, (inquit) *hoc caput, crebro tamen vacuum est.* Sic ditissimis mulieribus dicere poterimus, nisi uxorio satis officio facere idoneæ sint.

Temerarius ille Paris ditissimam habuit Helenam. Prudentissimus Ulysses pudicam Penelopem cepit, qua sui temporis nulla castior fuit, nulla modestior. Hujus nuptias miratur

ratur antiquitas, diligit, & in cœlum
effert laudibus. Contra illius conju-
gium gravissimis ignominis ac
memoriam posteritatis notavit, ut
pote quæ Asiæ flamma, vastitas, pe-
stis ac pernicies fuisset. Id evenisse
liquet, quum suæ libidinis admini-
stras & opes quærit. Quocirca pru-
denter *Lycurgus* instituit sine doti-
bus uxores collocari, ut nec inopia
innuptæ Spartanæ forent, nec co-
piis nubarent. Sic enim virtutem
non divitias in uxoribus à Sparta-
nis quæsitum iri, & in comparanda
probitate longè studiosiores fœmi-
nas fore prospexerat. Quod ut faci-
lius efficeretur, priores illi semidem
quasi in quadam specula constituti,
ut quam longissimè imposterum
providèrent, statuerunt, non (ut hac
ætate) dotem viris uxores, sed viros
uxoribus antiphernen tribuere, ne
mariti ipsarum fortunis immine-
rent,

ent, sed quibus se, liberosque, sua-
ue omnia communicaturi essent,
iligentius perpenderent. Hoc su-
erius institutum, nisi consuetudo
obis mentes invertisset, & delitiæ
os sensim molles reddidissēt, revo-
candum, non ulterius antiquandum
censeremus. Si enim agros & admi-
nistrorum operam pretio conduci-
mus, ut iis qui nobis commodi sunt,
ricissim emolumentum impertia-
mus, cur non idem in uxore facien-
dum judicabimus, ex qua tam ne-
cessarios, tam suaves fructus expe-
ctamus? Sed nisi prius à voluptati-
bus blandissimis dominis liberi si-
mus, & preciosa stragula, vestes, lu-
xurioso homine digna, & reliqua
profecto minimè necessaria, neces-
sitas, & cupiditas ista terminis nul-
lis contenta, sublata sit, nunquam
modeste ac liberè de uxore delibe-
rabitur. Quod cum exploratissi-

D

mum

mum sit, hoc loco nolo nimis multus esse.

Colligat igitur se juventus nostra, & de nuptiis cautius quam avidius, vel tuo exemplo consulat, ne spe lucri, vel consequendi quæstus gratia, dotis se mancipium faciens incendium domesticum incitet, quod confestim restinguere non possit. Uxores itaque si me authore, quod sibi ac suis conducatur facere voluerint, virtute, ætate, forma, fortunis, præditas, eligant. Ex quibus si qua in disceptationem venerint, quid præferri conveniat jam explicabimus, si prius, quod optimum simul & necessarium videtur paullulum quædam confutaverimus.

CAPUT VII.

De temporis & aliarum rerum momento ad mutanda consilia.

FORTASSE quid agis, dixerit quispiam? tu cum de habendo delectu uxoris præcepta daturum te receperis, postmodum tenues & humiles sic omittis, ut solos fortunatissimos instituas. Huic responderi facile potest: maximè vellem, breves hos commentariolos nostros omnibus communes & utiles fore; sed si qui nostris consiliis, vel generis infortunio, vel inopia uti nequiverint, fortunæ suæ non præceptis nostris succenseant. Ad institutum igitur redeamus.

Videre videor aliquos, qui ut omnes eæ partes quas in primis spectari oportere disputavi, concurrant, optandum potius quam spectandum fore contendunt. Quo-

circa hanc à me comparationem, nunc introduci vehementius expectent. Nec enim omnes *Laurentios* esse quibus cum & animi & corporis, & fortunæ dotibus præstantissimi sint, uxores ex omni numero, ex omni ordine offeruntur. His autem per ea, quæ supra dicta sunt, satis respondisse mihi persuaseram, cum quid pluris facerem, priore loco differuissem, cæteraquedeinceps. Incidunt tamen sæpenumero multæ causæ, vel temporis, vel necessitatis, vel occasionis, quibus ut doctis hominibus placet præcepta mutare concedimus. Tempus enim, ut *Colmidem* sapienter *Pericles* admonuit, prudentissimum consultum consulere debemus. Nam quem admodum proci *Penelopes* cum illius congressum desperarent ipsius ancillis libenter ac studiose miscbantur, sic, si præstantissima

ex omni parte habere nequiverimus, quibus poterimus pro nostra dignitate utemur. Nec enim par est, ut puellos imitemur, qui parentum calceos magno risu spectantibus, sibi devinciunt, ita ridiculi mente videbuntur, qui tenues & abjecti magno studio quærunt uxores, in quibus omnis ratio, perfectæ & consummatæ laudis invenitur. Eos igitur monere non desino, ne Camelis Æsopiis cum omni derisione similes sint. Illis, cum in concilio beluarum cervina cornua concupiscent, aures prope sublatae sunt, ut documento essent, quæ finibus suis contentæ permanerent. Itaque pro viribus nostri juvenes conjuges sument. Satis ipsos alienæ commonefacere clades possunt. Caveant, ne ipsi aliis exemplo sint. Quare vetus illud verbum, cum multas ad res perutile, tum ad hanc maxime salu-

tare judicamus. *Pares paribus optimè
conveniunt.* Quid enim æquabilius?
quid commodius? quid facilius?
quam æqualem sibi mulierem asciscere? Is vero minime assentior, quibus nihil æquius apparet, quam inæquabilitas ipsa.

Post hæc morum ratio habenda est, quibus primas partes, hac in re semper tribuimus. Nam & si cætera præter virtutem, vel bonos ad mores aptitudinem, genius suus concesserit, non propterea magnoperè laudaverim. Demosthenes summus orator, quid primum esset in eloquentia rogatus, *Pronunciatio*, respondit. Hanc & secundo loco & tertio constituit, ut facilè declararit in primis ei ad persuadendum palmam concedi. Accedit eodem gravis testis Hortensius, qui cæteris in rebus multis inferior, hac propemodum omnes orando superare credi-

tus est. Quod Demosthenes in oratoria pronunciatione, nos in re uxoria ipsi virtuti tribuamus.

Unde mores, quos primo loco posuimus omniū maximè animadvertemus, quoniam sine his nuptiæ recte probari non possunt. In quibus ante omnia obsequium, facilitas, comitas considerabitur, ne offensiunculis, ne repudiis, ne viri placæ denique Deæ locus sit. Romanus quidã uxorem nobilem, divitem, speciosam, repudiavit, qua ex re singularis fuit omniū admiratio & querela, quibus cū probari iudicium suum vellet, ipse calceo, *Hic inquit, & visu pulcher & novus est, ubi vero me comprimat nulli præter me compertum est.*

Dotem igitur stirpem & formam, mariti non tanti quanti virtutem & facilitatem morum in uxore faciant velim, cui voluntate viri nihil charius sit. Si vero nobilitate

probatos mores virgo tuebitur,
minus venustatis gratiam deside-
rabimus.

Adolescentes Socrates, ut se in
speculo intuerentur, hortabatur, ita
enim si deformes se conspicerent,
probitate pulchri & accepti redde-
rentur; sin formosi, caverent ne na-
turæ munus suis flagitiis labefa-
ctarent. Ita & Iponū agant persua-
deo, si minus formosas nacti sunt,
ætate, pudicitia, nobilitate, sine con-
troverfia pulchræ satis eis censean-
tur, pedibus eant in sententiam
Gorgiæ, cujus ex autoritate con-
jugis gloria, non fortunæ gratia
cognosci debet; sin & venustæ sint,
chariores habeant. Si cæteris excel-
lant, humiles verò, vel parum locu-
plete sint, Agamemnonis præstan-
tissimi regis exemplo nuptias non
improbabunt. Hic enim Chrysei-
dem captivam natæ Jovis Cly-
temne-

temnestræ anteposuit, cum statura, vultu, prudentia, multis artibus denique superiorem judicaret.

Quisquis cumulandis opibus inhiat, à via deflexisse se cognoscat, & melius apud se bonas quam fortunatas collocari mulieres existimet. Testimonio nobis *Themistocles* erit, qui ex patre quodam consultus, utrum bono viro, sed inopî, an parum probo, sed locupleti unicam filiam nuptui daret. Respondit, *longe malim generum tibi qui copiis indigeat, quam copias quæ viro.* Quod de viris princeps ille Græciæ, nos de uxoribus præcipiamus. Æquum enim est, ut uxores nobis, non divitias in uxores deligamus.

Quamobrem Ephoris iudicibus ii Lacedæmonii optimo jure pœnas dederunt, qui *Lylandri* filias eo superstite conjuges se recepturos promiserant, sed postea vita functo

recusabant. Nam cum divites coluissent, inopes quamvis bene institutas contemnere minimè dissimulabant. Quid plura? Summa meæ cogitationis est dandam operam, ut iis fœminis jungamur, quæ omnibus numeris honestæ, charæ, & jucundæ sint. Si res autem in contentionem veniet, occupatissimus, ut nobis in singulis pro cuiusque dignitate consulamus, & velut Automedonti & cæteris æquorum magistris placuit, egregios & bonos equos appellamus, in quibus plura probari, quam vituperari possint, sic eas fœminas uxoria laude dignas censemus, in quibus vel plura vel prima ex his quæ diximus recognoscimus.

Nec imponam tantum oneris ætatis nostræ præsertim hominibus, arduum enim & pene infinitum esset, ut quamvis velim & cupiam,
non

non tamen omnia requirent, sed virtutem potissimum exquirent, & cum ea quæcunque assequi posse confident. De quibus longius dicendum esse non arbitror. Reliqua enim communia sunt, & ingenio & prudentia facile in promptu erunt.

CAPUT VIII.

De munere uxorio.

Restat, ut dicam de munere uxorio, in quo sic omnia plena lætitiæ, plena suavitatis, plena decoris, & ex omni parte scitu pulcherrima sunt, ut dicendi impetu correptus unum quod maxime scribendum fuit, quasi prætermiserim. De ipsis certe nuptiis priusquam ad alteram partem veniam, pauca percurram, quæ jam obsoleta, & quasi oblitterata ex monumentis antiquitatis eruam. Rei enim, de qua nunc agi-

mus, conducet plurimum, si circumspiciamus mentibus nostris, quid veteres illi sapientes de pompa & splendore nuptiarum senserunt, quos vel hac in re magna ex parte videimur imitari, de quibus multa scite præcepta sunt, & plura præcipi possunt, quorum ratio negligenda non est; quia quum maximæ rei signa sint, nullo modo temerè credimus instituta. Ne quis igitur in his commentariis à me fortasse requirat, quo pacto delectam uxorem traducat, brevia quædam ex vetustissimis annalibus sumpta subjungam.

A Deo capere principium statuo, à quo ratio doctis, necessitas Barbaris, mos gentibus, & ipsa natura incipiendum esse quodammodo præscripsit. Initio igitur sacra præcipua quadam cura veteres factitabant, ut ipse Deus illius sanctissimi fœderis

aper-

apertius & significantius testis esset. Quo in loco, ut apud nos *Deus immortalis*, & Athænis *Hymeneus*, ita Romæ *Thalassius* ut bonum, fœlix, faustum, fortunatumq; conjugium foret, invocabatur. Thalassius enim graciosus adolescens & inter charissimos Romuli commilitones bellicæ laudis gloria excellens in desiderio, in sermone, in ore omnium fuit. Huic inter rapiendum Sabinas lætissima virgo quædam, quæ cum suo nomine asservaretur, ab ignaris propè sociis direpta est. At eam Thalassii gratiosa & popularis commemoratio ab imminente periculo liberavit, cum qua cum illi fœlix matrimonium fuisset, ejus in nuptiis invocandi mos introductus est.

Hujus itaque fœderis, ut undè discessit revertatur oratio, tanta vis est, tanta conjunctio, ut illustris illa in parentes pietas istius splendore
neces-

necessitudinis obscuretur. Licet enim marito cum majorum tum nostræ religionis autoritate mentis oculos præ conjugis charitate perstringere adeò, ut cæteris prætermis-
sis eam colat, eam diligat, eam sequatur.

Accedit eodem gravissimus testis Homerus, apud quem Hector cum parentum, fratrum, patriæ denique cineres forti animo laturus sit, Andromaches uxoris benè merentis futuros casus cogitans ferre non potest. Hac in re Barbarus heros ille fortissimus sic lenis, sic mollis est, ut prorsus alter à se factus censeatur. Erectus enim rerum gestarum gloria, nihil de suo, multa de uxoris eventu anxius, gemens, suspirans queritur. Itaque ne sim longior hoc uno contenti erimus, crebra siquidem & longe plura quam vellem ubique gentium hujusce rei
exem-

exempla, quæ præter dignitatem sæpe conflata authores multis impietatis maculis aspergunt. Omitto nunc coronas quibus & sponsa & postes insigniri solent. Prætereo nunc stragulum & reliquos apparatus quos ut hac in re non improbo sic ad magnificentiam accommodari judico.

Tenuit consuetudo annulis aureis eos uxoris digitos ornari, qui minimis sinistrae manus proximi sunt, unde & annulares appellari creditum est, ut summæ erga virum benevolentia perpetuum monumentum in oculis esset. Ex illis enim digitis, ut quidam authores ferunt, ad cor nervi quidam singulares protrahuntur. Ante sponsam aquam & ignem deferri, & ab ea utrumque tangi mos fuit, ut uxor esse potissimum propagandæ sobolis causa manifestaretur. Nam sicut calor & humi-

humiditas quæ illis in elementis excellunt, generationis causa sunt, sic maris & fœminæ conjunctio maxime ad generandum prolem introducta est. Cavere solent sponsæ, ne mariti limen pedibus attingant, sed translatae introeant, ut declarent non sua sponte, sed quodammodo ut coactas sollicitum pudorem amittere. Qua ex re apud priscos illos cum certis diebus tum verò Calendis omnibus, quæ Jano dedicatae sunt, virgines duci religio fuit; eo quod eis vis quodammodo fieri videretur, quod tunc piaculare fuerat, hoc tamen tempore viduas nubere nulla religio vetuit. Quoniam ut author est Verrius Flaccus feriis fossas tergere, veteres liceat, novas facere non liceat.

Limen quoque Jano gentilis error addixit, qui ne primo accessu quasi calcari & negligi videretur in

limen

limen attolli non procedere moris erat. Festis etiam diebus quibus Lupercalibus, vel Megalensibus, vel Circensibus ludis, vel alterius spectaculi gratia populus frequens teneretur, virgines nuptum ire non licebat: id autem viduis concessum fuit. Sunt qui putant hoc ea præcipua ratione institutum, ut eos dies virgines observarent, haud immemores quod ludorum die Sabinæ raptæ sunt. Quæ res plurimam secum traxit turpitudinem, & gravis & periculosi belli principium fuit. At viduis aut quibus repudium datum est minimè prohibitum, magna enim erubescendi causa dempta videbatur, si prioribus aut mortuis, aut superstitibus maritis dum nuptias celebrarent universus intentus theatro populus abesset.

Nuptiis si per facultates nostras vicebit, splendorem adesse conveniet,

niet, nec hac eas laudis parte fraudemus; Epulas enim & gladiatorum ludos & popularium munerum apparatus multi clari viri laudaverunt, in quibus adeo Theophrastus occupatus est, ut huiusmodi sumptus qui ad occupandam multitudinem pertinent, fructum divitiarum adpellarit. Quid nunc Q. Mutium, C. Appium, Hortensium Syllanum, P. Lentulum, Scaurum, Pompeium, Crassos illos & Lucilios commemorem, qui summo studio magnificentissima Aedilitate curuli functi sunt? quæ tamen à plerisque gravissimis viris & reprehensa sunt & reprehenduntur.

Sponsaliorum verò splendorem qui reprehenderit neminem, qui laudaverint multos invenio. Aristoteles doctissimus vir, qui Philosophorum Coryphæus & princeps appellari solet, in iis libris quos de mori-

moribus scriptos reliquit, id genus magnificentiam optimis etiam in viris probat. Summus vir & clarissimus Philosophus Manuel Chrysoloras Joanni nepoti suo eruditissimo & præstantissimo equestris ordinis homini conjugem dedit, in cuius nuptiis, cum splendidissimus esset apparatus, & ob id gravis Philosophi dignitas à familiari quodam carperetur. Dii, inquit, meliora, lætissimis in rebus magnifice festivos nos esse conceditur, & nisi in proximos sumus injurii, pro dignitate familiæ nostræ splendor iste nusquam interdicitur. Quid plura colligimus? Res ipsa, quæ semper plurimum potest, pro se loquitur: & longiorem orationem non desiderat, præter largas epulas, quæ alioqui vituperatæ, hic improbatæ non sunt.

More Sabino sales adhuc introduci

duci cernimus, ut nulla ex parte exhilarandi corporis & animi defit occasio. Eandē ob causam histriones adhibentur, quibus adeò magnus in urbe Romana honos habitus est, ut vita functis omnibus ejus artis Magistris ex Hetruria florentissima Italiae provincia ludios acciri placuerit, quorum, qui cæteris natu major & arte præstantior fuit (ut Claudius Ruffus tradidit) Histrus appellabatur, à quo consequenti tempore cæteri omnes histriones ut Epicurei, Pythagorici, Gnathones à suis authoribus nominati sunt.

Propinquos & aliqua necessitudine conjunctos & superiore ætate & nostra vocatos nuptiis interesse certissimum est, ut omnes ad quos vel honestas vel jucunditas nuptiarum pertineret gaudium suum secum gauderent. Solon ille sapiens unus ex septem instituit, ut quum

viro

viro jungitur uxor, ipsa cydonium
malum commanducet, quasi signi-
ficarit ut cum marito uxoris vox &
oratio suavis & amœna laudetur.
Vir cum thalamos ingreditur, spon-
sali obeundi muneris causa, vultus
sponsæ obtegitur, & eam in obscuro
pronuba Venere sponsus ipse com-
plectitur, placidumque petit conju-
gis infusus gremio per membra so-
porem, quod statutum esse assequi-
mur conjectura, ne virgineus pudor
pertinacius quam par sit concessis
reluctetur amplexibus, & ne quid
in ipsa lætissima celebritate mœro-
ris interveniret, spargi nuces con-
suetum est, ne voces quas vel dolo-
ris vel honoris gratia nova nupta
emittit ob puerilem strepitum, &
colligendi studium multitudo fre-
quens audiret. Plura ne dicam, mul-
ta mihi documento sunt.

Primum, ne si latius hæc ipsa re-
feram,

feram, offendam aures tuas, quas postquam ad hæc divina studia humanitatis animum, curam, & operam contulisti, nonnisi sermo, purus ac gravis oratio & condita implere possunt. Deinde, quia satis dictum esse arbitror, ut nostros humaniter admoneam, quo majores illos, quorum virtutes literis illustratæ sunt, imitentur, & eos cum cæteris in rebus, tum in hac potissimum, quantum religionis nostræ sanctitas finit, imitentur. Quod ut vobis facilius ipse concederem, non omnia effudi, sed ut etiam ad gratiam ipsa varietas accederet ex plurimis pauca ad rem ipsam collocavi.

Eos igitur hortari non desino, ut veteribus illis maximas gratias, quorum vigiliis & scriptis, nisi ipsi sibi defuerint, & meliores erunt & instructiores uxores & ornatiores nuptias comparabunt. De his satis, ad majora veniamus.

L I B E R I I.

De uxoris officio.

Proximum erat ut id quidem caput, munus scilicet uxorium dispiceremus, ad quod jam dudum festinat oratio. Hic est enim propositus, in divisione prima locus secundus. Nam ita me promiseram de delectu uxoris, post de ipsius officio esse dicturum. Hæc reliqua pars est: hic restat actus, in quo sic uxores vel sua sponte, vel maritorum præceptis mihi obtemperaverint, nemo futurus est, tam injustus rerum æstimator, quin sic à me constitutum officium uxori putet, ut juvenus ipsa per omnis ætatis gradus securam tranquillitate & otio perfrui possit.

Tres igitur res sunt, quæ à conjugate benè tractatæ laudatissimam

ac mirabilem rem uxoriam faciunt
charitas in maritum, vitæ modestia,
mestica rei cura gravis & diligens. Superiorem explicabimus si prius
 obsequendi facilitate quæ illius d
 & comes est, nonnulla dixerim
 qua nihil gratius est, nihil magis
 petitur, quod sapientissimos ill
 veteres non fugit; à quibus instit
 tum fuit, ut cum Junoni, cui ex præ
 fectione nuptiarum Gameliæ c
 gnomentū inditum est, immolar
 tur, è victima feleximeretur, qua
 legibus sapienter admonerent
 • omnem ex re conjugali litem atque
 iracundiam auferri oportere. Quam
 ob rem Spartanæ mulieris respon
 sio à multis doctis viris probari so
 let. Hæc enim cum maledictis cu
 juspiam deliræ anus in virum lace
 feretur: Malam in rem abi, dixit
 cum necdum ex puellis exce
 ssem, parentibus parere didici

nun

nunc obsequi viro antiquissimum
 mihi necesse est, si volo esse quæ de-
 beo. Imperet enim maritus, cuius
 voluntati morem gerat uxor æquis-
 simum est. Unde Gorgon illa me-
 rito vituperari potest, quæ an ad
 virum proficisceretur interrogata,
Non equidem, inquit, sed ad me vir.
 Cyrus summus vir & Imperator,
 militibus suis dixit, ut siquidem ho-
 mines tumultuosius irruerent eorum
 impetum silentio exciperent; sin ta-
 citurni, cum illis è regione clamo-
 re strepituque manum confererent.
 laud aliter uxoribus præceperim.
 Quam maritus ira percitus, difficilius
 quam aures suæ ferre consueverunt
 clamitet, tacita clamores excipiat;
 in mœrore confectus fileat, ipsa
 gravi ac morata oratione virum
 compellet, excitet, hortetur, conso-
 letur, obsequatur.

Qui cum Elephantis obversan-

E tur,

tur, candidas vestes non induunt
 Rubras verò devitant, qui cum
 Bubalis: ob tales enim colores be
 luæ illæ magis ac magis efferantur
 Tigrides vexari tympanis, ac per
 turbari vehementius multi autho
 res sunt. Itidem uxoribus dici con
 veniet: Siquidem viris aliquod in
 dumentum visu molestum fuerit
 eo abstineant admonemus, ne à vi
 ris quibusdam mansuete ac suaviter
 simè vivendum est, ipsæ dissentiant
 Amphotidas (sic enim à protegen
 dis auribus appellatæ sunt) longo
 magis uxoribus quam Athletis ne
 cessarias esse existimo. Nam in istis
 aures tantummodo ictibus patent
 illis vero libelli repudii gravi igno
 minæ conjuncti, propositi sunt
 Quare magna cura cavendum est
 ne per aures suspicionem, zelotyp
 piam, iracundiam suscipiant. Quare
 quidem ad rem confert plurimum

si re

si regis Alexandri prudentiam imitari voluerint. Hic enim, cum per calumniam quisquam apud se deferretur, alteram semper ex auribus obstruere solebat, ut eam se postmodum defendere cupienti reseraret. Vera profecto videtur Hermione, quæ ex improbis fœminis, quibus fuerat familiaritate conjuncta, se perisse fatetur, & clare testatur.

Conjuges igitur, si quando in suspiciones inciderint, maledicis mulieribus nulli pateant aditus, occludantur aures, explodantur susurri, nec igni, ut in Proverbio est, ignis adjiciatur. Philippi clarissimi regis verbum discant ac habeant in ore. Is familiaribus aliquando sollicitantibus, ut adversus Græcos gravius excandesceret, qui tamen multis ab eo affecti beneficiis, ipsi tamen obtrectarent ac maledicerent. Quid facient (inquit) si à nobis

etiam injuriis affecti sint? Eodem modo cum seditiosæ dicent mulieres. Te moratam & amantissimam sui vir pauci facit, respondeat; Quid si cum pudore pudicitiam, & cum amore vehemens in eum studium sciens, & prudens amisero? Herus quidam fugitivum servum in pistrino apprehendit, & quasi jam factum sibi satis esset, Ubi nam, ait, apprehensum te malim, quam hoc ipso in loco? Uxor, quæ zelotypiæ causa marito gravis est, & de repudio meditatur ac cogitat, sic velim secum loquatur, ubinam pellex, cujus odio me in pristinum dedo, lætior erit ac fortunatior, quam si me pene naufragam viderit, cum ipsa interim secundis ventis adnavigans in meo geniali thoro secure statura sit in anchoris.

Euripides more suo graviter eos increpat, qui inter cœnandum uti

lira

ira consuescerent: par enim fuit ad iracundiam, ac mœrores potius cantus accersere quam eos remittere, qui voluptate tenerentur. Haud secus eas accusarim conjuges, qui cum per gratiam & concordiam una cum maritis dormitant, *ira interveniente seorsim cubant, & Venerem abjiciunt*, *cujus lepore & artibus facile reconciliari possunt*. Significat id *Homericæ Iuno*, cui vincla jugalia curæ. Nam cum de Theti & Oceano, si benè teneo memoria, loqueretur, illorum jurgia soluturam, & cum amore simul ac concubitu, se eos conjuncturam profiteretur. Romæ verò, quando dissensio inter virum & uxorem intervenisset, Viriplacæ Deæ templum introibant, ubi remotis arbitris collocti liberius, concordēs domum revertebantur. Conducet id etiam paci & curæ domesticæ si viri gratiam con-

junx singulari diligentia custodierit.

Cum Gorgias Leontinus, in Olympiis quæ Jovi suo optimo maximo totius Græciæ celebritate habebantur, de Græcorum concordia facienda peroraret, Melanthus ait: Iste noster Orator nobis omnibus, ut jure fœderemur, persuadere nititur, qui se tamen ac uxorem & ancillam tres duntaxat ut invicem consentiant, inducere non possunt. Laborabat enim conjunx ejus zelotypia, quum Gorgias pedissequam majorem in modum deperiret. Philippus Olympiadi atque Alexandro diu subiratus fuit, interim Demaradus Corinthius è Græcia revertitur, quem post de concordia Græcorum Philippus diligenter ac studiose interrogavit: Turpissimum (inquit) Philippe judico, ut de pace & consensu universæ Græ-

ciæ

ciæ sollicitudinem præ te feras, quum nec dum cum uxore & filio in gratiam redieris. Itaque liberos, si qua & ministros componere cupiet, in primis cum marito consentiat, ne quod in eis reprehendit, imitari velle sentiatur.

Ut igitur officio ejus mutuæ paci ac perpetuo otio provisum sit, nihil erit magis considerandum, quam ut nullo loco marito dissentiat. Sed hæc hæc
hactenus.

CAP. I.

De charitate conjugali.

Nunc ad charitatem conjugalem revertamur, cujus summa vis ac maxima dignitas (ut à claris viris accepimus) propemodum perfectæ amicitiae imaginem exprimit. Qua in re multa mihi prætermittenda sunt, ut quid observandum potissimum sit, quam primum dicere possim. Tanto igitur studio, fide, gratia, virum *Amet* velim, ut nihil diligentiae, benevolentiae, pietatis, desiderari possit, cum eo sic versetur, ut sibi sine viro nihil boni, nihil jucundi fore exploratissimum sit. Ad hanc quidem rem maximo adjumento futurum *amorem* ipsum intelligo. Omnibus enim in rebus nulla via melior, nulla brevior est, ut videamur, quam ut simus.

Quantum laborem, quantam industri-

striam necesse est adhibeat ignavus
agricola, si solers videri velit?

Quanto ingenio, quam multis arti-
bus opus est imperitis medicis, equi-
tibus, citharædis, si quibus in rebus
minimum possunt, ut præstare cæ-
teris appareant, occupatissimi sint?

Multa plerumq; interveniunt qui-
bus agriculturæ, medicinæ, eque-
stris, & Musices adumbrata laus e-
vanescit. Hi si meis consiliis uti vo-
luerint facilius, maturius, certius,
quam si ambitiosæ ac fucosæ existi-
mationis buccinatores supposue-
rint, solidamque & expressam fa-
mam assequentur. Et quoniam in
omni genere vincit imitationem
veritas, curabit, ut arte & exercita-
tione diligenter agrum colat, ho-
minum valetudini medeatur, quo
velit acres equos agat, impellat, re-
vocet, & sic cantu delineat, ut nihil
sit auribus jucundius, nihil suavius.

Quamobrem, si uxores cupiant, ut viros ex animo diligere videantur, ex corde diligant.

Studeant in primis, ut mariti penitus inspiciant pro variis ipsorum temporibus, tum sollicitas, tum lætas esse. Nam & secundis in rebus gratulatio jucunda, & in adversis consolatio grata est. Quæcunque cura aliqua ipsas afficiunt, modo prudentis hominis auribus digna sint unà communicent, nihil fingant, nil dissimulent, nihil obtegant. Sæpenumero angor & animi molestia, consilio, & sermone, qui cum viro suavissimus esse debet, levatur, quasi omnium suarum sollicitudinum aculeos omnes & scrupulos partiens communicansque exhauriet, vel leviores faciet. Quod si permolesti fuerint, & altius insederint, vel tantum requiescent, quantum cum marito familiariter suspi-

suspirare fas erit. Sic denique velim cum viris suis vivant, ut & quodammodo animum misceant, & si fieri posset (quod vult Pythagoras in amicitia) *unus fiat ex duobus*. Hoc ut facilius confici possit, Cretenses, qui sub Imperio nostro jam multis sæculis sunt, nullis filias suas nubere patiuntur, nisi quibuscunque virgines ipsæ signa amoris ostendissent. Nam sibi persuadent eos uxoribus fore chariores, qui ante maritale vinculum chari etiam fuerint; Natura enim comparatum & usu probatum esse commemorant, omnes actiones, præter admodum paucas in curriculo temporis fieri, nec enim contingentes ignem statim comburimur, nec ligna medias inter flammæ congesta subito relucet. Quocirca ipsis necessarium putant, ut velut in diligendis amicis, sic & in maritis effigiem animi

sui certo iudicio deligant: ex tempore enim, nec rectè iudicari, nec vehementer amari posse non dubitant. Quantum hæc consuetudo probanda sit, ipsi viderint.

Sed profecto ad amoris gratiam & constantiam accommodata non negabitur. Nec illas silentio præterierim, quæ philtis & amatoriiis in cantibus à viris suis benevolentiam extorquent, quas piscatoribus æquiparare soleo, qui pisces pharmacis captos, ut aliquot Hetruriæ locis factitant, insipidos ac ferme inutiles reddunt. Haud aliter etiam facere videntur, quam viatores qui cæcos ducere quam videntes sequi malunt. Studio igitur & sponte sua mutuus amor quærat, custodiat, augeatur.

Hæc vita atque factis clarissimis mulierum illustrata sunt, quarum imitatione de se virtutis, amoris, &

con-

constantia periculum faciens Panthia, Susium principem Abradatum virum suum mirificè coluit ac dilexit, ei & captiva fidem servavit, & Cyrum amicum fecit, & in eo exorlando omnes opes, omnes thesauros suos non effudit, sed collocavit. Is adversus Ægyptios Cræsi socios fortissimè dimicans, ut & Cyro gratiam referret, & Panthia vir uxore dignus videretur, fortis ducis & strenui militis opera usus generose mortuus est. Cui ut nobilissimè parentaret, super ejus cadaver singulari studio quæsitum, sibi ipsi mortem conscivit.

Cassandane ad eò Cyrum dilexit, ut cum moreretur longè sibi acerbius fuerit, quod à Cyro quam quod à vita discederet. Qua ex re Cyrus, ne ingratum maritum ageret, eam mortuo diuturno tempore collachrymavit, & omnibus quibus imperi-

peritabat, ejus honoris causa luctus edixit.

Themistoclem conjunx tanta charitate complexa est, ut nulla de re, nisi de viri studio & amore cogitare crederetur. Quo factum est, ut cunctis in rebus ipsi, clarissimus ille princeps Græciæ concederet, & ipsam plusquam cæteros ætatis suæ Græcos potuisse traditum sit. Nam quicquid ipsa vellet, & Themistocles; quicquid Themistocles, & Athenienses; quicquid Athenienses, & universa Græcia.

Thesta senioris Dionysii soror, Polyxeno nuptui data est. Hic deinde Tyranno factus infensor, metu è Sicilia profugit. Dionysius sororem accersit, inculcat quod mariti fugæ conscia, nihil sibi renuntiavit. Thesta constantia sua, & singulari virtute freta, respondit: Usque adeò Dionysi vilis & abjecta mulier tibi
vide-

videor, ut si de mariti fuga certior
 fuisset fortunæ ejus comes ac par-
 ticeps esse noluissem? Charius mihi
 profecto extitisset Polyxeni, vel
 exulis uxorem quam Dionysii Ty-
 ranni sororem appellari. Ejus animi
 magnitudinem admirati Syracusii
 post exactos Tyrannos regiis hono-
 ribus superstitem coluerunt, defun-
 ctæ verò funus omnes ordines, o-
 mnes numeri, omnes denique Syra-
 cusii consecrati sunt.

Tigranis uxor Armenia non i-
 gnobile fœminis exemplum est, in
 ea siquidem expeditione, quam Cy-
 rus adversus Assyrios egit, cum ab-
 sentiâ mariti nullo modo ferre pos-
 set, per tanta rerum discrimina us-
 que quaque comes indefessa prom-
 ptissimo eum animo sectata est. A-
 pud Homerum Andromache quan-
 tum suo afficeretur Hectore, in quo
 omnes omnium charitates sibi con-
 stituit,

stituit, vel hisce declarat versibus
Tu mihi, tu solus pater es, materque ve-
renda; Tu dulcis frater, tu gratus ad o-
mnia conjunx. Ejus aliquando desi-
 derio mentis inops facta, per tur-
 bam discurret, & mœnia perlustra-
 vit. Cania mulier excellens, ut hoc
 loco de ejus virtute commemorem
 impetravit, quamvis enim longior
 ejus narratio sit, tamen dignitas, no-
 vitas, & varietas, & tibi, & iis qui
 hæc in manu sument, jucunda erit,
 cujus insigne facinus paulò altius in-
 choabimus.

Sinatus & Sinorix inter sese ne-
 cessitudine conjuncti cæteris Gal-
 liæ Tetrarchis potentia, laude, glo-
 ria sine controversia præstabant.
 Ex his Sinatus Caniam uxorem ce-
 pit, quæ non modo corporis forma,
 sed & singulari virtute primaria e-
 rat. Hæc pudicitia, probitate, pru-
 dentia, atque animi magnitudine

præ-

prædita, omnium animos in se miro
 quodam amore devinxerat. Cla-
 riorem reddidit eam Dianæ quam
 Galli præcipuè colebant sacerdo-
 tum, cui pro sua & majorum suo-
 rum dignitate præfuit. Inter sacrifi-
 candum enim magnificè semper or-
 nata omnium oculos in se conver-
 tit: Hanc Sinorix primo adamare
 cepit, deindè de viri necessarii sui
 nece cogitat, quoniam eo salvo vo-
 cupati suæ morem geri posse diffi-
 lebat. Sinatum igitur impius, &
 magno dilectæ cæcus amore clam-
 erro incautum superat. Paulò post
 Dianæ connubium efflagitat, quæ
 viri casum forti animo tolerans oc-
 casionem, ac tempus ad vindican-
 dam Sinorigis impietatem vehe-
 menter expetebat, & prudenter ex-
 spectabat. Instat Sinorix ut funebres
 quidem nuptiæ conficiantur, hone-
 stas erroris causas (si quod summo
 scele-

scelere contaminatum est honestum
putemus) exponit. Ejus preces in
tio Cania repudiat, deindè necessa-
rii, ut potentissimum principem
perpetuum sibi devincirent, acriter
urgent, ut illius nuptiis contenta fi-
Tum quasi victa se facturam poll-
cetur, dehinc juvenem accitum fa-
miliariter excipit, & simul Dianæ
templum ingreditur, ut Gallicarum
Dea teste fœdus, & fides stabilire-
tur. Postea perinde ac deliberatum
phialam manibus accipiens, primo
summo tenus attigit ore, reliquum
Sinorigi epotandum dedit. Erat autem
tem in phiala melicratum veneno-
temperatum, quod ut hausisse Sinor-
rigem sensit, oculis, vultu, front-
letitiam declarat, & ad Dianæ simu-
lacrum conversa, hunc in modum
inquit. Te diva parens testor, me
Sinato superesse voluisse, non vit-
medius fidius cupiditate, quæ reter-

ta qu

quidem me conficeret angoribus,
 lemissa verò molestiis liberaret, sed
 ujus diei usura vivere constituisse,
 nec post viri funus luctuosum mihi,
 patriæ acerbum, ullam vivendi vo-
 cupatam percepisse, nisi forte spes
 quædam ultionis aliquando me re-
 rearit. Qua peracta ad charissi-
 mum Dianum & optimum virum Sinatum
 Galliciam libens descendo. Tibi sævissime
 Sinorix pro thalamis ac nuptiis se-
 pulchra parentur. Paulò post cum
 am virus latè membra pervagare-
 tur, Sinorix prius, deinde Cania
 diem suam obierunt.

Stratonica Dejotarum virum
 tanta benevolentia profecuta est, ut
 nihil nisi, quo pacto satis ipsius vo-
 untati faceret, ad se pertinere judi-
 caret. Itaque magno dolore, vel
 ærore potius erat, cum idcirco
 affligi Dejotarum videret, quod nec
 am parere, nec regni successorem
 futu-

futurum intelligeret, quæ sua sponte mulierem facie, ac moribus honestam Electram nomine comparat, quæ cum virum de benevolentia & constantia uxoris admirationem congregari suadet, rogat, urget. Post ea, ex ea susceptos liberos quæ, ac suos summa fide, & charitate aluit, educavit, & honorificentissimè tractavit. Nimius esse in Tertiæ Æmiliæ vehemens studium in P. Cornelium Scipionem; si Julia Porciæ, Artemisiæ, Hipsicrate summam benevolentiam, & reliquas quas legitimi amoris imagines, memoria repeterem, quæ in promptu sunt omnibus, quibus ulla cum historia familiaritas est.

Multa quoque sunt, quæ de amore uxorum præcipi possunt, quæ nos de industria prætermittimus. Earum enim ingeniis planè confidimus, & ut sua sponte, quo modo

viro

nos observent, ac diligant sedulo,
 accuratè investigaturæ sint. Quæ
 tamen invenient ejusdem prope na-
 turæ fore speramus, cujus sunt ea, de
 quibus dictum est.

C A P. II.

De moderatione uxoris.

Eliqua pars est de moderatio-
 ne, à qua sæpissimè constans in-
 conjuges charitas initiatur, sem-
 per custoditur, & observatur. Hoc
 fundamentum non modo maritis
 præcipuum est, sed etiam omni-
 bus, ad quos perfertur, amplissi-
 mum videtur. Ea in uxore vultu, ge-
 stibus, verbis, ornatu, victu, congressu,
 maxime constare, creditur. De qui-
 bus, si qua vel ingenio, val doctrina,
 vel usu percepimus, breviter expo-
 nimus. Et duo illa superiora, quæ
 ejusdem quasi generis sunt, simul
 tractabimus.

Ante

Ante omnia certissima mentis e-
 figies vultus , qui nullo animan-
 nisi in homine reperitur, probi, r-
 verentis & continentis animi fig-
 præferat. In eo enim quos alioq-
 natura pœnitus recondidit mor-
 facilè deteguntur, is profecto pl-
 raque alia citra sermonem indic-
 & declarat. Nam ex vultu & pro-
 gressu animorum , habitus depr-
 henditur. In mutis quoque animan-
 tibus iram , lætitiã , & hujusmo-
 affectiones, cum cæteris corporis
 gnis, tum oculis inspicimus, qui a-
 guti quemadmodum animo affe-
 sint testantur, ac plane fatentur. U-
 de præcipuè lineamentis oris cõfi-
 multi de uniuscujusq; natura per-
 pienda præcepta tradiderunt. At n-
 mis expatior. Placet igitur omni l-
 co , omni tempore , conjuges *Mo-*
stiam præ se ferant. Id præstabun-
 si oculis, si incessu, si totius deniqu-
 co

corporis motu æqualitatem, con-
stantiamque servaverint. Oculo-
rum enim evagatio, festinatio pro-
cessus, & manus, & omnis cæteræ
partis nimia mutatio sine dedecore
ferri non possunt, & cum magna
significatione levitatis vanitati sem-
per cōiuncta sunt. Quocirca atten-
tos animos habeant, ut frons, vul-
tus, gestus, quibus ad intimos affe-
ctus censoria nota penetramus, ad
decoris observationem referantur.
Iac enim in re gaudium ac dignita-
tem diligentia vendicabunt, negli-
gentia perturbationes, & vitupera-
tiones vitare nequibunt.

Minimè tamen velim sit ingrata
facies, quia nec aspectus contumax,
sed mansuetus, nec ineptus corporis
motus, sed comis gravitas appa-
reat, id non negligenter præcepe-
rim, ut à soluto risu temperent, qui
quum in omnibus turpis sit, in mu-
liere

liere certè turpissimus est, etsi quando in liberales inciderint jocos, modesta risus significatione, si à serio non nihil gestu deflexerint, improbandæ non erunt. Demosthenes in speculo domi componere actionem solebat, ut in Oratorio acumen, quid sibi faciendum, quid declinandum esset, oculis suis judicare. Id nos ad rem uxoriam probè referamus.

Quotidiè velim speculentur, cogitent, quid dignitas matronarum, quid severitas postulet, ne quid decoris ab eis desideretur. Spartanæ uxores operata facie, virgines autem aperta incedere solitas accepimus. Qua de re Carillus Lacedæmonius quæsitus, hanc puellis licentiam respondit, ut viros invenirent majores nostri concesserunt, nuptias verò interdixerunt, ut intelligerent ad se non pertinere viros quærere.

ed tueri , ac custodire quos habe-
ent. A qua quidem consuetudine
retenses nostri non abhorrent,
pud quos puellis stare pro foribus
canere ac multifariam cum pro-
s joculari & ludere conceditur.

At maritis addictæ velut Vestæ
cris dicatæ *Domus* se continent, fer-
nè nunquam exeunt , adeò ut alie-
os intueri viros quodammodo re-
gio sit. Eas talem ex Xenophonte
staxisse consuetudinem quis non di-
erit? Qui quantum muliebrem a-
ectum coerceri velit, planè digno-
itur. Nam cum Tigranes una cum
arentibus , & amantissima uxore
armenia domum à Cyro revertere-
r, aliis cum effigiem , tum mores,
m corporis magnitudinem , for-
amque collaudantibus, Tigranes
armeniam , quid de Cyri pulchri-
dine sentiat, percontatur. At Ar-
enia Deos immortales obtestans

F inquit,

inquit, abs te nusquam oculos de-
flexi, itaque qualis Cyri forma effi-
giesve sit, prorsus ignara sum. Huius
consentaneum est illud Gorgiæ quæ
domi clausas esse voluit, ita ut ea-
rum nihil præter famam nosceretur.
Thucydides autem nec hoc illis la-
cere dignum putavit. Optimam enim
matronam definit, de cuius
laudatione & vituperatione minima
rumor dissipatur.

At nos qui mediocritatem sequi
mur, liberiores illis leges promulga-
mus. Nec enim in cubiculis velut in
vinculis coercendæ sunt, sed ita in
apertum prodeant, ut hæc ven-
quam ipsis præstamus virtutis
probitatis earum testimonium sit.
Uxores tamen, cum viris longè se-
cus quam cum sole luna se habeant.
Illa soli proxima nusquam cernitur
longinquior autem lucida passim
prospicitur. Itaque ipsæ præsentia
br

bus maritis compareant velim, absentibus secretæ domi sint.

Quocirva oculis, quorum etiam in pictura, quam tacentem Poësiā vocant, sensus acerrimus est, & nutu ac reliquo corporis habitu decorum & honestum retineant. Dixi de vultu & gestu, nunc de verbis dicam.

C A P. III.

De mulierum sermone & taciturnitate.

ISocrates viros admonet, ut loquantur, quæ vel certo sciant, vel pro sua dignitate tacere non possint. Nos mulieribus jubemus, ut illud superius viris concedant, posterius verò sibi quoque commune persuadeant. In quibus, quum loquacitas à prudentissimis & doctissimis hominibus satis reprehendi, taciturnitas ipsa satis commendari non potest.

test. Unde sanctis illis Romanorum institutis, ne publicas privatasve causas agerent prohibitum est. A quibus cum & Amasia & Affrania & Hortensia defecisset, in Annalibus carpitur, reprehenditur, vituperatur. Marcus Cato senior cum præter naturæ conditionem & matronalem continentiam, Romanas fœminas aliquando per forum versari ambire suffragia, cum alienis loqui videret, in eas ut gravissimi civis, & illius imperii majestas exigebat, invehitur, insequitur, coërcet. Pythagoreos non minus quam biennium initio tacere jussos accepimus, ne quod turpe est falli, decipi, errare viderentur, vel quod nondum satis explore percepissent pertinacius ipsi defenderent.

Nos autem uxoribus, ubicunque levitatis, turpitudinis, impudentiæ aditus patere potest, perpetuum si
lendum

lendi tempus & spatium definimus. Appellatæ conjunctissimis respondeant modestissimè, salutem renuntient, & quæ locus & occasio præstiterit, sic breviter perstringant, ut provocari potius, quam provocare censeantur. Dabunt etiã operam, ut in ipsis magis orationis gravis brevitatis, quam splendida prolixitas laudetur. Theano mulier cum deducto pallio manum eduxisset, adolescens quispiam ad æquales conversus, quam formosus, ait lacertus est. Cui illa, *Publicus*, inquit, *non est*. Unde non modo lacertos, sed ne sermones quidem mulieris publicos esse conveniet. Nec enim minus hujusmodi fœminæ vox, quam membrorum nudatio verenda est. Eis siquidem vitandum cum extraneis colloquium, quo mores & affectiones facilè animadverti solent. Silentium quoque summis sæpe viris

laudi datur. Præstantissimum Græciæ principem Epaminundam Pindarus maximis effert laudibus, quoniam cum multa sciret, pauca loqueretur. Nam hic ut in plerisque aliis naturam ducem optimam secutus est, quæ vitæ magistra, quod de taciturnitate sentiret, apertè demonstravit: duas enim aures, unam vero linguam, & duplici quidem labiorum, ac dentium vallo, munitam magna nobis ratione concessit. Hoc namque præsertim additur, ut Theophrastus, & multi docti viri perhibent, virtus in nobis consita, optimos & jucundissimos fructus parit, quum per cæteros sensus, quos velut satellites ac nuncios nobis præbuit natura, notionis sæpe, ignorantis sæpissimè fundamenta jacciantur. Civis tamen quidam noster quem tibi nominare in præsentia minimè necesse est, silentium in his
solum

solum laudat, à quibus nec ingenio laus, nec authoritas prudentia, nec ornate dicendo gratia comparari potest. Cui respondere soleo, maximas semper in omni genere partes à me tribui tum personis & locis, tum temporibus. Nam si id viris aliquando, quod ipse vult, convenire concesserim, plerumque tamen à matronæ pudore, gravitate, atque constantia alienum judicabo.

Quare *Sophocles* author, hoc de quo modo loquor cive mea quidem sententia non deterior (meliorem omnes dicerent) in *foeminis taciturnitatem singularem mundum* appellavit. Itaque benè dicendi gloriam se ascuturas existiment, si præcipuo silentii ornamento seipsas honestaverint; *Nec enim declamatorii ludi laus, nec concionis plausus & adulatio, sed eloquens & morata & gravis taciturnitas ab eis desideratur.*

Sed quid ago? cavendum est, mihi præsertim quum de silentio præcipiam, ne tibi videar fortasse loquacior.

C A P. IV.

De vestitu & cultu uxorio.

SEquitur, ut de vestitu cæteroque cultu corporis dicamus, cujus neglecta ratione non modo matrimonium, sed sæpenumero patrimonium effunditur. Testes mihi sunt omnes, quibus hæc animadvertere curæ est. Si vero nunquam satis laudata mediocritas ipsa placuerit, & uxores modestia probabuntur, & domesticis facultatibus, & universæ civitati alio quodammodo cavebitur. Hoc in loco salutaris illa præceptio prima sit, ut magis evitandæ ignominia, quam quærendæ gratiæ, causa splendoris hujus curam suscipiant. Nam, quæ clarissimo loco
 natæ

natae sunt, si fortunæ suppetunt, vili
 sordidaque veste uti non debent.
 Ad rei profecto, & loci, & personæ,
 & temporis rationem hoc maximè
 referri judicamus. Quis pontificem
 sago amictum, vel in literario audi-
 torio laticlavo succinctum, vel in
 Equestri certamine togatum, sine
 risu videre poterit? Attamen, nec
 nimis exquisitus, nec neglectus ad-
 modum probabitur, sed qui deco-
 rum servaverit. Hujus enim nimia
 indulgentia primò multævanitatis
 argumentum est, deinde, ut à viris
 suis ad alios procos deficiant, & te-
 stimonium & occasionem afferre
 solet.

Fœminis nostris, ne tanto circa
 se studio cultum exquirant, Cyrus
 rex exemplo sit, qui profecto, tum
 propter egregiam ejus sapientiam,
 tum propter moderationis nitorem
 suum minimè fraudasse nomen vi-

sus est. Etenim Cyrum Persarum
lingua solem appellari constat. Ad
cujus avunculum Cyaxarem regis
Indi legati, ut de pace cum Assyriis
agerent, venerunt, quibus ut lectissi-
mis ipsius exercitus appareret Im-
peratori Cyro denunciatur, ut cum o-
mnibus copiis in vestibulo regio ac
patentissimo foro, quam primum
se ostenderet. dicto paruit, & disci-
plina, & virtute, & celeritate admi-
rabili, tenui stola indutus affuit, ta-
metsi purpuream illi vestem & pre-
ciosum torquem ac reliquum me-
dicum ornatum Cyaxares misisset,
ut splendidior & honorificentior ef-
set ipse regis nepos & Imperator.
Hæc omnia Cyrus magno animo
contempsit, & ornatus satis cæteris
ac sibi visus est quum pugnacissi-
mus instructissimo exercitu prope
prius adesse cognitus est, quam via-
tor ille Regius ad Cyaxarem rever-
tisset.

tisset. Uxoribus item non parvo erit decori hujuscemodi apparatus parvipensio.

Dionysius Siciliae Tyrannus duas preciosissimas vestes Lyfandro dono misit, ut ipsius filiae ornatiores essent, his repudiatis ad Dionysium referri Lyfander jussit, sine illis filias suas ornatiores futuras dicens. Julia Cæsaris Augusti filia, quum licentio-rem ejus vestitum aliquando patri molestum esse, conjectura colligeret, postridie palla induta patrem visendi & salutandi causa convenit. Quod cum Cæsari valde probaretur, Julia tunc quidem patris, antea vero Agrippæ viri oculis amictum quæsisse, minimè dissimulavit. Ut quisque volet, accipiat; ego tamen alienos in vertice & cunctam illam fucosam suppellectilem coli mihi persuadeo, ut cæteris potius quam maritis ipsis tanta cura & vigilantia

placeant. Hæc enim domi negliguntur, foris fundi nostri calamitas satis comi, satis exornari non potest.

. Preciosæ sane vestis varietas raro viris usui, sæpe mœrori, procis autem quorum causa hæc inventa sunt, jucunditati semper est. Illos quos rite uxorios appellare licet, eis conferre soleo, quibus adeò splendida facies, domus grata est, ut cum necessarios intra parietes sumptus omittant, vicinis & prætereuntibus peregrinis aurea frons, domus voluptati sit. Similes etiam imperitis tonsoribus sed divitibus videri possunt, ad quos nunquam, nisi ut cæsariem componat juvenus, frequens accedit. Nec eorum eburnea, & elaborata specula illis emolumento sunt, sed potius dolori. quum in vicinis tonsoribus nobilissimos adolescentes assiduè cum singulari suo mœrore intueantur, ac
despi-

despiciant. Hic etiam lautissimus nitor, hæc magnificentissima gaza, hic luxuriosus apparatus, faciunt, ut amœnissimum sit in vestibulis, in atriis, in deambulatoriis versari, & sæpissimè per totam urbem discurrere. Quocirca sapienter Ægyptiis mulieribus, ne calceis patriciis uterentur, interdictum est, ut evagandi licentia cohiberetur.

Plurimis profecto fœminis, si preciosum mundum sustulerimus, domi libenter ac studiose continebuntur. Illud tamen, quandoquidem eo delapsi mores sunt, ex consuetudine imitandum existimo, ut si res nostra patiatur, auro, gemmis, & margaritis apparentur. Talia enim magis abundantis, quam luxuriosæ mulieris insignia, potius amplitudinem viri tuentur, quam proceres aucupantur oculos. Omitto, quod diuturnius & minore cura

indi-

indigentis, hoc divitiarum genus est.

Possunt etiam facilius & privatae & publicae rei maximo saepe adju-
mento fore. Quis ignorat quantum
utilitatis Romanis attulerit ali-
quando hujuscemodi magnificen-
tia? ex qua gravissimo bello Punico
pecuniam (quam belli nervos vete-
res nominaverunt) Appia lege ci-
vitas ipsa conflavit. His tamen in
rebus minus eis licere statuo, quam
leges ipsae concesserint.

Quamobrem à licentiore vestitu
& caetero corporis apparatu velim
abstineant, ut amplius non posse,
non necessitatis esse judicetur, sed
laudis praemium, noluisse quod pos-
sent. De ornatu jam
vides.

CAP.

CAPUT V.

De victu uxoris.

Nunc de victu consideremus, cujus maximam vim esse in utramque partem mihi adstipulantur omnes, qui volunt hæc animadvertere. Quis dubitat ipsis delitiis, quibus bene vivere posse, multitudo confidit, frangi virtutis nervos, atque prorsus labefactari? Quæ tanta severitas est, quæ brevi tempore corrumpi non possit? Quis adeo libidine perditus est, ut sobrietate, vigilantia, cura, moderate vivendi fructum, laudemque sibi vindicare non queat? Ut igitur nulla modestiæ pars uxoribus desit, sic animatas esse velim, ut his rebus in primis abstineant, à quibus gigni, stabiliri, & exaugeri libido solet. Sacris virginibus vigiliæ, & cibi potusque continentia ab optimis & prudentissimis viris

viris institutæ sunt, ne carnis illa luxuries, puras cogitationes labefaceret, & firmos animos debilitaret.

Olim Romanis fœminis vini usus ignotus fuit, qui nunc quoque Syris & Persicis minimè conceditur: Cujus rei observatio, ut facilius deprehenderetur, osculum Romæ cognatis constitutum erat, ut adversus intemperantes odor ipse argumento esset. Quæ vero legem transgressæ fuissent, non modo dignè nota censebantur, sed ut author est Cato, graviter mulctari jus erat; Ad inconcessas enim voluptates hujus generis intemperantia sæpissimè invitât, ac detrahit. Unde sapienter nonnulli gentiles sic in eodem templo Liberi patris & Veneris simulacra congesserunt, ut qui Veneris imaginem visendi studio venirent, prius ipsius Bacchi statuam salutarerent. Talibus profecto mens & ani-

mus

mus factus impotens, nihil arduum cogitare, nihil decorum meminisse, nihil divinum potest intelligere, at consilii & rationis expers per quamdam sensuum pruriginem illud sibi summum bonum definit, quod ut scribit Cicero, si pecudes ipsæ loqui possent, appellarent voluptatem.

Spargapisis Tomyris filii ornamentum cum lectissimo exercitu facile Cyrus avertit, ardorem extinxit, & oppressit audaciam, cum cum commestatione, vinoque confectum erectus ac paratus animo à progressu circumcivit, cepit & profligavit. Capuæ mollities nonne magis effœtas vires Annibalis reddidit, quam Cannensis clades Romanos contrivemat? Quid exemplis opus? nisi moderatissima victus ratio gubernarit, mens ipsa, relictis honestatis finibus, naufraga fertur in præceps. Nullum ex tot animantium generibus

ribus atque naturis propemodum est, quod si mollius in umbra educetur, vel adumbratam moderatorem, vel probi moris speciem servare possit.

Qui naturam ducem sequi volunt, pauca requirunt; at qui sumptuosa quadam satie voluptatem venantur, semper immensum & infinitum concupiscunt. Frugalitate Laconis illius oblector, qui pisciculos nactus cauponi coquendos dedit; ex more caupo caseum, oleum, acetum, & pleraque ut appetibilius condirentur, efflagitat. Cui Lacon, si, quæ piscis, haberem, minimè mihi pisciculis opus esset.

Alexandrinæ delicias & Syracusanas cœnas turpis Venus & incontiens coitus non modo sequuntur; sed etiam persequuntur. Præclare Lacedæmonii, ut uxoribus & liberis potus intemperantis deformitatem

decla-

declararent, potos servos & ebrios
 in conviviis adhibebant, ubi cum
 pro sua consuetudine multis ineptiis
 spectantium oculos in se converte-
 rent, non solum miseratione digni,
 sed etiam miseri & infœlices vide-
 antur. Nec illorum miseriis claros
 viros delectatos esse crediderim, sed
 quæcunque in servis turpia essent, in
 liberis hominibus turpissima fore
 iudicabant. Sic & ancillas temulêtas
 patronæ accuratius inspiciant, ut
 quid sibi maximè cavendum est, a-
 nimadvertant. Quamvis enim, ut
 inquit Homerus, *Corporibus fessis ma-*
num dant vina vigorem, immodestè
 animen sumptum & imbecillem red-
 dit animum, & effœtos sensus tradit
 innectuti. Fervoris namque excel-
 lencia facit, ut calor ille, qui natura
 nobis tributus est, vehementiori vi
 operatus, non maturè, sed properè
 consumatur.

Quan-

Quanto etiam ad intelligentia
 rerum impedimento sit gravis & tu
 multuarius ille vapor, manifestum
 est, siquidem ut nec conjectura va
 lent, ita nec argumentari, nec refel
 lere, nec differere possunt. Quic
 multa, complures ex hominibus su
 es, asinos, leones, hac potissimum
 causa factos esse, Poëtæ ferunt
 Quod ut evitetur, eo diligentius ca
 vendum erit, quod & ingenii tardi
 tate & magnarum rerum vacatione
 (ut testis nobis Aristoteles est) in hu
 juscemodi vitia propensiores sunt
 Liberis etiam ad quos hæc omnia
 maxima ex parte referuntur, matris
 natura & vitæ moderatio adjumen
 to erit.

Non abs re igitur Diogenes
 quum temulentio rem puerum esse
 conspicatus; Parentes ait ebrii te
 genuerunt. In lucem editis, quan
 tum continentis matris possit edu
 catio

ratio paulò post differemus. Uxo-
 res itaque nostras monere, hortari-
 que debemus, ut naturam sequan-
 tur voluptates (quarum in regno
 virtus nullo pacto potest consiste-
 re) parvi faciant & abjiciant. Et Lu-
 cretiæ potius frugales mensas, quam
 Tarquiniarum & Cleopatrarum sump-
 tuosas delitias probent ac imiten-
 tur, quo & suæ dignitati & filiis qui-
 bus omnia debent, consultum sit.
 Nunc de congressu ordine ipso per-
 stringemus.

CAPUT VI.

De coitus ratione.

Sic profecto se res habet, ut qua-
 les cibi potusque leges, talis &
 coeundi ratio quodammodo con-
 stituatur. Siquidem ipse coitus vi-
 vendi normam, ut tener pullus ma-
 trem sequitur. Idque multis ex cau-
 sis & exemplis intelligi potest. Com-
 modius

modius hoc loco, & ad rationem
nostri sermonis sapientius princ
pium sumere non possumus, quare
ab ipsa natura, ut quicquid ip
sentimus brevissime conficiamus.

Primum quidem, quum uxor
& viri conjunctio (sicut superius
diximus) præcipuè causa filiorum
inventata sit, & coli debeat, spe po
tissimum gignendæ prolis congreg
diendum est. Plurimis in besti
quid naturæ sit, satis intelligimus
videmus, quæ ipsis hac ratione cen
tas coeundi leges indixit, ut mort
le animantium semen perpetua suc
cessione quodammodo immorta
redderetur. Qua in re nobis, quibus
liberior & nobilior appetitus datur
est, exemplo sunt ne voluptatis, se
generandi sobolis causa congregia
mur. Quocirca plena navi, ut Jul
Augusti filia verbis utar, ne vecte
rem tollant admonemus: nec belua
ideo

ideo maxime beluas putent, quia
nunquam gravidæ, sed quia semper
generationis causa Venerem pro-
vocent. Si vero hosce transgredi
terminos collibuerit, vel saltem
temperent sibi, ut hac moderatio-
nis parte, ex qua pudicitia nomina-
tur, pudicæ sint, & dici velint.
Quamquidem ad rem in primis
conducere posse arbitramur: si eas
initio ita mariti consuefecerint, ut
non libidinis, sed necessitatis adju-
tores se præstare videantur. Ipsæ ve-
rò sic maritale decus & verecun-
diam præ se ferant, ut in ipso con-
gressu & Venus adsit, & venustas,
ne avidæ ac impudentes cum à sua
dignitate deficient, maritis etiam
vacantibus minus gratæ sint.

Apud Herodotum scriptum est:
una cum interiori tunica mulieres
pudorem exuere. Si cum mœchis a-
gatur, id plane confitemur; cum vi-
ris

ris autem si nas audient, semper de-
corem tenebunt. Cum fœmina
quædam à Philippo libidinis & fu-
roris gratia vi pertraheretur, mitte-
me, inquit, unaquæque mulier si lu-
cernam è medio sustuleris, aliis ea-
dem atq; par est. Hoc ad adulteros
rite dici potest. At uxores tametsi
sublatum eminus lumen sit, mini-
me vilibus se pares fœminis effici-
ciant. Quid quod noctu omnino e-
nudari vetat Hesiodus? quoniam
ut ille inquit: Deorum immorta-
lium noctes etiam sunt. Nulla nam-
que temporis pars vacare officio
debet, & licet spectari corpus, non
queat, pudorem tamẽ cunctis in lo-
cis tueantur, ut etiam per tenebras
merito marito morata videatur.
Unde præclare Commodus Cæsar
cum sibi conjunx suadere conten-
deret, ut insuetis ac improbatis vo-
luptatibus secum uteretur, respon-
dit

lit, reliquis mulieribus, quantum in
 hisce rebus obsequi par est, ipsæ vi-
 derint, *Vxor certè dignitatis est nomen,*
non voluptatis. Quamobrem Cato
 Censor Manilium ejecit è Senatu,
 quoniam præsentem filiam uxorem dis-
 traxerat.

Quod si in suorum præsentia
 conjugem exosculari, aut amatorie
 complecti turpissimum est, quanto
 iustius virorum oculorum oculis,
 quibus maxime placere debent, ni-
 hil immoderatum, nihil impudi-
 cum offerri? Hieron Epicharmum
 comicum gravi ære mulctavit, cum
 præsentem uxorem suam quippiam inde-
 cens exposuisset. Est enim rei uxo-
 ris dignitas tantæ venerationi con-
 iuncta, ut alienis oculis & auribus
 nullum aditum patere fas sit.

Id pulchre Atheniensium mode-
 stio demonstravit, cum Philippī
 teras, quas ad Olympiadem de-

scripserat, interceptas inviolatas reddiderunt. Siquidem conjugis ipsius arcana minime digna statuerunt, quorum alieni, ne hostes quidem participes essent. Æquum est igitur, ut hac de re semper curam cogitationemq; suscipiant, hinc laudem, hinc triumphos, hinc aurum coronarium expetant: nihil adeo jucundum aut delectabile sit, quod à pudicæ mentis officio unquam avocet. Ubi cum multas spectatissimas fœminas imitari possint: a Brasilla primaria sit, non scio, cujus egregium hac ætate facinus silenti præteriri non debet. Ea enim Dyrrachii nobilibus parentibus nata, à certis auctoribus traditur, hostium excursionem capta pene violata esse. Hæc profecto vultu pulcherrimo in summo periculo, ingenio, virtute, magnitudine animi, pudicitia piè incorrupteque tutata est, multum enim

enim verbis impetum Cerici victo-
 ris placavit, furorem cohibuit: si
 castam se servarit, mercedis instar ut
 nullis militaribus armis cædi possit,
 unguento quodam magico factu-
 ram se recepit. Ingenuæ ac modestæ
 mulieris oratio, & magiæ ditissi-
 mus locus fidem vendicavit, collo-
 catis ab eo custodibus dum aliquot
 radices generosa virgo colligeret,
 exitum rei anxius expectat. Tum ea
 magno animo militem convenit, se
 non verbis, sed herbis periculum
 facturam pollicetur. De hinc ubi
 cervicem succo perunxit, jugulum
 præbet. Cericus verò quasi tutò te-
 merarius futurus, ense caput ex-
 mit, & pudicissimæ mentis testimo-
 nium admiratur.

Quid plura? Nec exempla illis,
 nec exhortationes deerunt; modo
 quales esse debent, tales esse velint.
 Et ne ulterius quæ à nobis diligen-

148 DE RE UXORIA
tissime providenda sunt differamus,
de his modum facimus.

C A P U T VII.

De cura domestica.

TAm de cura domestica verba
fieri à nobis & tempus & locus
ipse desiderat, de qua expectari
pauca velim, quæ longe omnium u-
tilissima ex medio rerum usu perce-
pimus. Quæ vero scripta sunt do-
ctis viris, in hunc parvum & angu-
stum locum minime concludam:
quoniam nec omnia sunt hujus di-
sputationis & temporis, & ex illo-
rum libris ea quisque potest cogno-
scere. Satis erit ex multis ea quæ ne-
cessaria sunt, & quam brevissime
ac facillime complecti possunt, in
his commentariolis nostris præter-
missa non esse. Libet ergo univer-
sam rei domesticæ curam in rebus,

ac

ac servis, sive administris, & libero-
rum educatione maximè versari.
VII. Extremum hoc attingemus, & su-
periora illa duo primum absolve-
mus.

Rerum enim curam, & in servos,
& administratos diligentiam necessa-
riam ducimus. Nam rebus & servis
opus est, sine quorum copia & ope
res ipsa familiaris stare non potest.
In quibus profecto rei domesticæ
moderatio ex magna parte contine-
tur, quæ nisi consiliis & præceptis
uxoris stabilita sint, pedem nullum
habent, & evagari solent latissime.
Velut enim viris natura corporis ro-
bur & animi datum est: tum aliis
de causis, tum ut industria, labore,
multis denique periculis domos lo-
cupletent. Sic (ut assequor conje-
ctura) fœminis imbecillitas natura
tribuitur, ut quæ domi sunt, curio-
sius ipsæ custodiant.

Timor enim curis, curæ vigilan-
tia privari non possunt. Quid pro-
desset multa domum conferre, nisi
intro lata mulier custodierit, con-
servarit, distribuerit? Quid enim a-
liud de filiabus Danai fabulose scri-
ptum est, quæ perforatum replen-
tes dolium perpetuo labore frustra
conficiuntur? In ista sum sententia,
quam te Laurenti probaturum fore
confido, non mediocres utilitates
ex hac uxoria custodia provenisse.
Siquidem & illud benè dictum est
ab Augusto Cæsare viro prudentis-
simo. Longe plus laudis & fructus
Alexandro futurum, si quæ adeptus
erat tueri & conservare potuisset,
quam comite fortuna res maximas
gessisse.

Quocirca sua gloria fraudari non
debent uxores, si quæcunque do-
mum congesta sunt, velut earum
munus esse constituerint. Dabunt
igitur

igitur operam, ut sicut quotidiè Pericles Athenis, ita familiæ suæ principari cogitent, & de se continuo judicari sibi persuadeant, ne domesticæ rei cura, studio, diligentia desint. Ad eam rem magnopere conducet, si quod ad ipsas maxime pertinet, domi manere & cuncta invisere consueverint. Quo in loco venit in mentem prudentis illius stabularii, qui cū interrogaretur, quidnam potissimum pinguem equum redderet: *herilis, inquit, oculus*. Quod officiū ut posteritati commendaretur apud Cajæ Cęciliæ Tarquinii filiæ statuā æream, calceum domesticum, & colum, & fusum confixerunt, ut assiduam assiduitatem venturis imitandam quodammodo significarent. Quis negligens villicus diligentes agricolas habiturum se sperarit? Quis somnolentus Imperator milites de Republica vigilan-

res efficiet? Si volet igitur ancillas domi fore, non modo verbis præcipiat, sed re ipsa, quid faciendum sit, indicet, declaret, ostendat.

In re familiari nihil est profecto præstabilius, quam ut suo quæque res loco posita & collocata sit. Ordo enim, quo nihil pulchrius, nihil utilius est, maximum semper pondus habet. Choros & exercitus inspiciamus, in quibus nisi compositio apte seruetur, nihil minus quam aut exercitus, aut chori vocabuntur. Uxores velim duces apum imitentur, qui quæcunque congeruntur intra alvearia sciunt, suscipiunt atque conservant; donec earum rerum necessitas postularit, favis semper adsunt, ut diligenter & maturè conficiantur. Ministros & servas emittent, si id emolumento futurum intelligant; Si vero domi usui futuri sunt, instent, urgeant, imperitent.

Ne-

Nequid etiam cella penaria, vinaria, olearia, maritis afferat incommodi, ad suum officium pertinere judicabunt. Quemadmodum Imperatores numerum militum sæpe recensent, sic uxores, quæ domi reposita sunt, sæpissime diligentissimeque recognoscant, ne quod annuum esse debet, vix menstruum esse sero, cum magno suo detrimento percipiant. Periculis illa sententia maxime & fallit imperitos, & obest multoties rei familiari, qui fruges omnes, quas ex agris capiebat una vendebat, postea quicquid domi necessitas exigeret, ex foro quotidie comparabat. Hæc enim quotidiana frumentandi, vinandi, lignandi ratio viatori potius & tumultuario militi quam civili & patrifamilias convenit; nec adeò liberaliter, adeo splendide, adeo commode, fortunis suis consulitur. Quod si quis curatoris

vitio hoc ab eo inventum esse con-
enderit, vel, me authore, uxoris ad-
ministratores negligentiam magis
quam sapientissimorum hominum
sententiam incusandam esse judi-
cet, illud ex Romana consuetudine
imitandū censeo, ne clarissimæ fœ-
minæ vilissimis in rebus versentur.
Nobiles enim mulieres percusso cū
Sabinis fœdere à molari & coqui-
naria opera, & servilibus ministeriis
immunes factæ sunt. Verum enim-
vero, si maritī valetudo vel hono-
randorum hospitem causa interci-
derit, hujuscemodi negocia susci-
pian. Nam si saluti viri conduxerit,
non modo quicquam prætermitti
non debet, sed ommissum detesta-
mur.

Singulari quadam animi jucun-
ditate afficior, cum apud eruditissi-
mum & vatem & philosophum
Homerum Andromachen tanto sui

He-

Hectoris amore, & charitate teneri videam, ut vel in subministrando equis pabulo, quibus mariti decus & vita credebatur, diligens & accurata sit. Viro igitur, si officio & laudi suæ uxor intendet animum, omnia debere fatebitur, & præstabit. Sin vero vir munificus aliquos hospitaliter habere domi constituerit, vel coquinarium munus non abhorreat, quod à generosis & fortissimis hominibus Achille & Patroclo non fuit alienum; ad quem, quum Ulysses & Ajax reconciliandi gratia venissent, rejecta lyra ea magno studio tractavit, quæ nisi benevolentia vel hospitalitatis causa decora sint, vix mediocribus servis digna videantur.

Sed hæc satis, cum nobis summam percurrere, non autem singula docere propositum sit; præsertim, quia locus iste doctorum hominum

disputatione diligentius & uberius tractatus est, quam à meipso nunc explicari queat, quare ad reliqua veniamus. De servis quēadmodum promissimus dicendum videtur, qui modo neglecti non sint, non parū ornamenti, usus, & delectationis afferent. Id ita comparabitur, si eos accurate instruxerint, nec prius eis succenseant, quam commonefactos errasse deprehenderint. Ut prope cæteris in rebus uxores, sic & in parte duces apum sequi velim, qui nullas ex eis segnes, nullas desides esse patiuntur. Hoc domesticæ curæ præceptum sic diligenter M. Cato senior observavit, ut à boni viri officio censeri si ipse defecisse censeatur, servos jam senio confectos vendidit, ac inutiles domi teneri oportere nullo pacto iudicavit. Antiquum sibi munus esse persuadeant, ut ignaras ancillas peritas reddant,
&

& quam minoribus in rebus assuetam, fide, diligentia præditam noverint, cellæ custodiæ præficient.

Frugi atque modestum curatorem assiduè percontentur, probent, benignis excipiant verbis, eique benefaciant, ut hoc muliebri studio ipsorum sedulitas vehementius in dies incitetur. Servos sic pascant, ut & suæ humanitati & eorum perpetuo labori satisfaciant. Sic commode vestiant, ut naturæ, loci, temporis rationem habere videantur. Eos præterea ministros ex Hesiodi sententia cavere non desinent, qui à liberis & necessariis sejungi non possunt. Ipsos enim unà cum suis vel furtim nutrire necesse est. Gratosum etiam putent, si quis ex familia adversa valetudine teneatur, ut præcipua quadam attentione curetur. Hæc enim humanitas, hæc facilitas, per quam studiosos omnes,

innes, & benevolos ad rem familiarē efficiet.

Quod, ut ad idem exemplum redeamus, in apibus plane perspiciamus, quæ ducem suum propter ejus erga se curam & providentiam nunquam deserunt, semper eum magna significatione benevolentiae quocunque proficiscatur, prosequuntur. Id nemini mirum videri debet, cum reliquis etiam animalibus quædam gratitudinis imitatio non desit. Quod cum aliis compluribus, tum proximo patet exemplo. Athenienses bello Persico, ut salutis suæ consulere, relictis mœnibus, mari civitatem crediderunt. E litore cum festinatione solventibus, canis Xantippi senioris præ desiderio, quod cursu, cauda, murmure, latratu, præ se ferebat, confici videbatur, nisi cum hero suo traduceretur. Itaque dum medios inter flu-

ctus

Etus ad herilem tranaret navim ,
Xantippus fugiens substitit, & an-
xium canem excepit. Postea ne res
digna memoria oblitteraretur, cum
canis interisset, honorificū ei sepul-
chrum excelso quodam in loco po-
suit, qui longo etiam tempore Cy-
notaphium appellatus est, ut mu-
tuæ inter heros ac servos conser-
vandæ mansuetudinis perpetuum
monumentum posteris relinqueret.

In hoc genere longè utilissimum
erit, si velut in re militari Legati,
Tribuni, Centuriones, & in civitate
Prætores, Censores ærarii & hu-
juscemodi Magistratus diversis re-
bus præfecti sunt, ut pauca tractan-
tes officiis suis rectissimè satisfaciant :
sic si negociis familiaribus providere
voluerint, ab operaria curatorium munus
ita sejungent, ut quid à quoque fieri
debeat, & à se expectetur, manifestum
sit. Nisi
cui-

cuique suus in navi locus designatus sit, etiam si nulla tempestas ingruerit, omnia tumultuosiora fient.

Cœlum ipsum quod nobis domicilium propositum est, tanta rerum serie compositum esse cognoscimus, ut una ex alia connexa & omnes aptè inter se colligatæ sint. In chordis si ad suam convenientiam intensæ fuerint, una ex diversis tonis harmonia conficitur, quam nihil auditu dulcius, nihil suavius. Sic si rebus, & servis, locos & magistreria constituerint, ea splendori & utilitati magnum in modum conduxisse percipient. Ut igitur ante dixi, cura, prudentia, gratia, quæ domum deferuntur, suscipient, tuebuntur, dispensabunt. Et quæcunque studio ac diligentia instrui, ac meliora effici valeant accuratissime perficient, ut communis domus dignitas confirmari atq; ampliari possit. Hæc hæctenus.

De liberorum educatione.

Restat educatio liberorum pars uxorii muneris maximè fructuosa & longè gravissima. Nihil propemodum prodesset in comparandis pecuniis rei familiaris diligentia (ut antiquus ille Crates dicere solebat) nisi in educandis & morandis filiis, quibus relinquuntur, studium & præcipua quædam opera impendatur. Hac etiam causa parentibus, quibus nihil est, quod non debeant liberi, maxime devinciuntur, à quibus & deserti & destituti videantur necesse est, nisi genitis ipsis enutritionis & institutionis officium accesserit, nec injuria. Siquidem authoribus vitæ, quam natura dūce mortales omnes expetunt, & omni ratione tuentur, omnia debemus.

Quid

Quid facturi sumus, si liberaliter
 educatis moratæ vivendi disciplina
 adjuncta sit? Qua in re si cuncta a
 nimo & cogitatione perlustraveris
 invenies, si matres ab ipsa natura
 non defecerint, sic eis educandæ
 munus obvenisse, ut id sine injuria
 multorum officiorum recusare non
 possint, omni enim parte propen-
 sum in natos amorem, à quibus nul-
 lo pacto desistit natura, significat.
 Quod ut apertius demonstretur
 nunc de procreatione filiorum
 priusquam in lucem venirent, di-
 cerem: nisi latius excurrendi tem-
 pus non esset, & ipsa quoque parte
 illas ad eò sepositas, ad eò occulta
 collocasset, ut quæ sine turpitudine
 spectari noluit, vix à nobis cum di-
 gnitate dici possint. Sed quæ præ-
 termitti nequeunt, explicabimus.

Sanguis ille quo menstruis effu-
 sionibus alvo mulieres expurgan-

tur

tur, hoc præsertim tempore natura
iubente continetur, ut eo, quasi ri-
gante fœtus foveatur: donec ad in-
stitutum numerum pervenerit. De-
inde cunctis animantibus quæ pa-
riunt edito fœtu lactis alimenta
suppeditavit, & ubera velut fontes
scatentes constituit, quibus infans
irriguus sensim membris augeatur,
ac vegetior sit. Duplices etiam
mammæ ideo concessisse quodam-
modo profitetur, ut si gemellos pe-
pererint, unde simul alere ac nutrire
queant, in promptu sit. Quæ cum
summa providentia sic se habeant,
frustra tamen acta viderentur, nisi
incredibilem quendam in eos quos
procreassent amorem & benevo-
lentiam ingenuisset.

Ubi animadverti potest pecu-
liaris naturæ cura & diligentia, nam
cum cæteris ubera sub ventre for-
marit, mulieribus ipsis ita pectori-
bus

bus affixit, ut uita lacte nutrire & in
 amplexu fovere, & facile commo-
 deque exosculari, & toto (ut dic-
 tur) pectore recipere possint. Sed
 enim ipsis non solum necessitate
 sed singulari benevolentia, & cha-
 ritate, partus & educationis officium
 definit. Magno quoque ar-
 gumento est, si ipsam sequi volue-
 rit, quod in urfa tristi ac sæva belua
 perspicimus, ut in natis componen-
 dis summa cura consumetur, qua
 posteaquam informem foetum e-
 nixa est, lingua quasi instrumento
 aliquo format, & sic expolit, ut non
 modo catuli parens, sed etiam arti-
 fex optimo jure appellari possit.
 Quid parvis immoramur? tanta
 profecto in natos benevolentia à
 natura tribuitur, ut animalia cerna-
 mus, quæ per se timida sunt, hinc
 fieri audacissima, & solertia quæ
 ignavia, & parcissima quæ ventri-

aut

ut gulæ inserviant. Nonne etiam
 vis illa Homérica, ut pullis escam
 conferat, in ediam perpetitur; & ut il-
 lis bene sit, suum defraudat genium.
 Iravibus igitur convitiis dignæ ma-
 zes erunt, si liberorum curam ne-
 glexerint, & securæ vixerint.

Nihil laboris recusent velim, ut
 optimos in senectute socios, adju-
 vatores, educatores assequantur. In-
 gratæ igitur, si matres esse volue-
 rint, quos pepererint, non rejicient,
 sed ut animis & corporibus filio-
 rum provideant, eos alent, eis ube-
 ritates porrigent, & quos ignotos pro-
 prio nutrierunt sanguine, jam in lu-
 lam editos, jam homines, jam no-
 tos, jam charos, & à se quibus pos-
 sident modis non modo nutricis, sed
 etiam matris officium eximploran-
 tes educabunt. Ipsa Marci Catonis
 uxoris uxor suo lacte nutrit in-
 fantem, quæ in hanc ætatem inter

Roma-

Romanas mulieres perdurat con-
suetudo. Quinimo, quia victus ci-
bique sodalitium quoddam bene-
volentia & amoris incrementum
est, ut benevolos servorum filios in-
fanti suo redderet, eos aliquando
uberibus suis admovit.

Quam ut imitentur, optimas fœ-
minas & hortamur & rogamus
praesertim cum magis atque magi
interfit, in cuius alvo, ex cuius san-
guine conceptus infans, & coalitu-
sit. Nullum enim aptius, nullum
salutarius nutrimentum apparet
quam ut idem sanguis, qui plurimo
spiritu & calore incanduit, geniti-
notus, & familiaris victus offeratur.
Cujus ea potētia est, ut in effingen-
dis corporis & animi proprietati-
bus ad seminis virtutem quam pro-
xime accedat. Id multis in rebus li-
quido cernitur. Hædis ovium lacte
enutritis tenerior sensim capillu
effi

efficitur : agnis vero , si capris la-
 tentur , vellera duriora fieri cer-
 tum est. In arboribus & humoris,
 & glebæ prope majorem potesta-
 tem esse constat, quam fœminis, ex
 his lætas & comantes, si alienum in
 gremium demigrarint, , peiores a-
 lumnae succo valde mutatas inve-
 nies.

Enitantur igitur nobiles fœmi-
 nae , ut suos alant liberos ne dete-
 rioris, & insitivi lactis alimonia de-
 generent. Si vero, ut sæpe contin-
 git, justis ex causis genitrices filios
 educare nequiverint, nutrices nec
 servas, nec adventitias, nec temu-
 lentas, aut impudicas, sed ingenuas,
 moratas, & exquisito sermone præ-
 ditas suscipiendas, & ipsarum offi-
 cio substituendas existiment, ne te-
 ner infans corruptis & moribus, &
 verbis imbuatur, & cum ipso lacte
 turpitudinem, errores, ac impu-
 ras

ras ægritudines fugens, ex corpore
& animo degeneri, pernicioso con-
tagio inficiatur. Quemadmodum
enim infantis artus recte formari
& componi facile possunt, ita ab in-
eunti ætate mores apte concinne-
que fingantur. In deligendis igitur
alumnis accuratiores sint. Hæc æ-
tas, hic animus mollis adhuc, ad
effingendum facillimus est. Nam ut
figillum teneris ceris imprimimus,
sic in pueris nutricis affectiones &
morbi cæleri solent. Cujus inge-
nium & natura, quam efficax sit
prudentissimus vates Maro demon-
strat, apud quem Dido cum Æneam
non modo ferum, sed etiam fer-
reum vocans, *Hircanæ* (inquit) *admo-
vunt ubera tigres*. Idem quoque ju-
cundissimus Poëta Theocritus cum
sævum detestatur Cupidinem, non
quod Venere matre natus sit, sed
quod Leçnæ mammas desuxisset in-
cusat.

Quo-

Quocirca fatius, honestius, probabilius esse parentes suos liberos alere, quos summa charitate, fide, diligentia nutriant, aut bene institutis alumnis hanc officii sui partem committere, quæ non supposito & mercenario quodam studio colant & diligant. Postquam ex infantibus exceſſerint, ut animi & corporis dotibus excellant, ingenium, curam, operam, impendant matres. Primum in Deum immortalem, in patriam, in parentes pietatem doceant, ut eam, quæ cæterarum virtutum fundamentum est, à primis debere annis affueſcant. Non nisi optimam de se spem præbuerint, qui Deum timuerint, legibus audiant, parentes honorarint, & cum maioribus natu reverentes, cum æqualibus faciles, cum minoribus humani fuerint. Omnes itaque vultu, fronte, verbis denique comites

excipiant, optimis autem familiarissimè utantur. Cibi potusque temperantiam sic ediscant, ut ad futuram ætatem omnis continentia quasi fundamenta jaciantur. Voluptates illas effugere commonefaciant, quæ ullo dedecore involutæ sunt.

In his studium, animum, & cogitationem adhibeant, quæ grandioribus factis decori, usui, jucunditati sint. In his si filios genitrices erudire potuerint, longe melius ac facilius adjumenta doctrinae liberi comparabunt. Gratissima sæpenumero principum in suos iusta & munera videmus, quum tamen eadem à privatis delapsa authoribus vix grata videantur. Quis ignorat erga natos, quantum præ se ferat authoritatis etiam exanguis & juvena parentis oratio? Unde sapiens ille Cato senior, ut in liberis suis

patr

patris officio non deforet, eos cum
 multa alia, tum literas diligenter e-
 docuit. Eurydice quoque barbara
 non mediocri laude digna censerī
 debet. Hæc jam natu grandior vir-
 tutis ac disciplinæ monumenta li-
 teras didicit, ut quemadmodum fe-
 cit, filiis non solum esset author vi-
 tæ, sed permulta relinqueret huma-
 nitatis condimenta. Et ne risu abun-
 dent, nec eis utantur sermonibus,
 qui temeritati conjuncti sunt, sæpe
 corripiant: Illud enim stultitiæ, hoc
 furoris argumentum est. Ad hæc
 quæ factu turpia sunt, etiam ne di-
 ctu ipsis familiaria sint, caveant.

Ab illotis igitur & contumelio-
 sis verbis eos reprimant, & si quid
 centius & spurcius dixerint, non
 loco aut osculo, sed loro excipiant.
 Subinde præcipiant, ne inopiam,
 majorum ignominiam, & cæteras
 calamitates ullis objecerint, quibus

ex rebus & graveis inimicitias sibi
 conflent, & arrogandi consuetudi-
 nem imbibant. Ludis eos insti-
 tuant, in quibus ita sponte sua labo-
 res suscipiant, ut si contigerit, gra-
 viorestolerabilius ferant.

Matres velim presentibus filiis
 iracundiam, avaritiam, cupiditates,
 quibus virtus relanguescit, detesten-
 tur, ut à pueris has turpissimas do-
 minas contemnant, fugiant, ode-
 rint, curentque magnopere, ut sa-
 cra vereantur nomina, & ea execra-
 ri reformident. Quos enim adulti
 non irridebunt, qui id ætatis divi-
 pitatem ipsam contempserint? Ut
 que adeo in teneris adsueteere mul-
 tum est, ut jurejurando abstineant,
 monebunt.

Nec profecto fidem merentur
 qui vilissimæ rei gratia facile jurant
 quique facile jurant, sapissime ve
 incauti dejerant. Eos vera dicer

assue

assuefaciant. Id Persis antiquissimum fuit, ideoque forum mercaturæ ne apud eos esset, instituerunt, quoniam mentiendi & dicendi mendacium & pejerandi locum esse sibi persuasissent. Cum aliis in locis, tum in conviviiis pauca nisi iustos loqui doceant, ne quod illi ætati alienissimum esse debet, & inverecundi fiant & garruli. Disciplinæ enim impedimento erit, si quid non satis illis exploratum sit, prudentius explicare voluerint. Idcirco scitum illud Catonis, cujus adhuc adolescentis, cum silentium incusaretur; Id, ait, mihi minime molestum futurum est, quoad ea didicero quæ taciturnitate digna non sint. Pleraque id genus, si cum primum per ætatem licuerit à matribus ipsis perceperint, foelicius ac facilius ad parentum gravitatem & disciplinam traducentur.

Existunt multa præterea, quæ quia genitoribus potius peculiaria sunt, nunc in præsentia prætermittito, & eo magis quod nonnullos videre videor, qui hanc nostram rei uxoriæ præceptionem immensam & infinitam dixerint, cui vix patres nostræ ætatis satisfaciant. His nihil est, quod rectius ipse respondeam. Ne sane nobis propositum fuit, quid agatur, discutere; sed quid agi debet, ostendere. Quis est adeo iniquus iudex, ut si quemadmodum tu justissimis ex causis nuptias probarit, & in deligenda uxore moribus, ætate, genere, forma, divitiis, primariam fœminam acceperit, quæ viri amantissima, quæ modesta, quæ domesticæ rei instructissima sit. Quis inquam ita male sentit de rebus, ut & ipse omnia magna sperare, & hujuscemodi uxores omnia majora præstare non debeant?

Te

Te igitur, mi Laurenti, cujus imitatione accendi debent, æquales tui magno studio sequantur, qui Zinebiam, virtute, venustate, nobilissima familia, opibus ex omni ordine florentissimam virginem uxorem delegisti. Quod enim illustrius, quod dignius exemplum possum proponere, quam tuum? cum in clarissima Italiae civitate Florentia, patre, avo, majoribus tuis spectatis viris dignissimus, conjugem eam tibi desumpseris, cujus fortunas quidem universi; continentiam verò, fidem, prudentiam optimus quisque ita maximi faciant, ac admirentur, ut & ipsam te uno, & te tali uxore beatum, ac foelicem existiment. Qui quoniam præstantissimas ac ornatissimas conjugales partes consecuti estis, immortalem Deum rogant, ut optimos vobis liberos ac honestis. Reip. cives procreetis.

Hæc leviora forte videri possent, cum à me disputantur, nisi tuis in nuptiis quodammodo recognoscerentur. Sic profecto in te conversa juventus plus proficiet, quam si solum in meis scriptis acquiesceret. Nam sicuti leges maximè civitati emolumento sunt, cum principem optimum eis parere cognorit, sic cum ad præceptionem tua quoque ratio accesserit, juventuti usui fore, non desperamus. Sed, ut unde cœpit, in te Laurenti terminetur oratio.

Habes nunc meum instar muneris de re uxoria iudicium, in quo quæcunque à me dicta sunt, non tui commonendi (ut initio dixi) sed declarandæ benevolentiaë nostræ causa, multis bonam in partem acceptum iri confido, tibi verò (cujus nomine hoc negotium suscepi) certo scio. Quod si qua in

his

his fortasse commentariolis nostris graviter & eruditè conscripta inter legendum occurrerint, summo in omni genere laudis viro Zachariae Trivisano (ejus enim memoriam habens usurpo) & literis Græcis attribuito, ex quibus aliqua, quæ ad hanc rem pertinebant, hic ex sententia collocata exposui. In his vix paucos Menses versatus uberes ac jucundos fructus colligere videor, tantum & ingenium, studium optimi & eruditissimi Guarini Veronensis, quo præceptore & amico viro omnium familiarissime utor, postquam & ad suscipiendam, & ad ingrediendam humanitatem unà & multis primariis hominibus nostris, ac mihi dux fuerit, & ita dux fuerit, ut ejus opera hæc divina studia, quibus à puero dedicatus sum, longè & fructuosiora & gratiora mihi facta sint.

H s

Hæc

Hæc itaque *Vxorium*, ut sic dixerim, *Monile*, in hisce nuptiis tuis à me libenter accipies, quod vel eò magni facies scio, quod ejus generis est, ut non (quemadmodum cætera) usu frangi ac conteri possit, vel quod ab optima fide ac animo certo, certe tibi deditis-

simo proficiscitur,

Vale.

F I N I S.

P O G G I U S
G U A R I N O

V E R O N E N S I

P. S. D.

Dii male faciant istis nequis-
simis tabellariis, qui tam
male nobis satisfaciunt in red-
dendis epistolis, & me privant
fructu literarum mearum, & ti-
bi adimunt voluptatem, quam
pro tua summa in me benevolen-
tia per magnam ex iis capere so-
les. Caterum maximas ago tibi
gratias, pro libello quem ad me
misisti. Immensum quiddam ti-
bi deberem, si essem ducturus
uxorem. Sed parva erat antea
uxoris capiunda, nunc nulla, post-

H 6

quam

EPISTOLA.

cuti. Eam vero epistolam, cum
mihi majorem in modum placere
pluribus ostendi, quibus visum
est, ea abs te luculenter magni-
ficeque narrari, sed de his alias.

Vale. Constantia, Pridiè
Calend. Ian.

P. A. U.

P. A.
VER
D
N. I. C.
L. E. O.
H. O. D. I.
Franc
Florentin
granda v
domi se c
eum salu
libellam r
ciscus Bar
& studior
xoria nup
tem quid

P A U L U S

V E R G E R I U S

Doctissimo Viro

N I C O L A O

L E O N T I N O

Phyfico

S. P. D.

HODIE apud Dominum
Franciscum Cardinalem
Florentinum, qui redinte-
grandæ valetudinis gratia,
domi se continet, cum ad
eum salutandum venissem,
libellum reperi, quem Fran-
ciscus Barbarus amicus tuus,
& studiorum socius, de re u-
xorica nuper edidit, elegan-
tem quidem & ut venustate
ser-

sermonis præclarum, ita præceptis optimis, & exemplis uberrimis, ex omni Græca Latinaque historia collectis redundantem. Miratus sum in eo opere viri hujus, non tam ingenium quam diligentiam. Nam illud quidem jam dudum, monstrante mihi olim charissimo viro Zachario Trivisano, quandam ipsius epistolam, tametsi negligenter, ut erat, & absque ullo studio ab eo conscriptam, facile deprehendi. Quod verò nunc de re uxoria, tam erudite copioseque juvenis inexpertusque nuptiarum scripserit, idque tam bene sciat, quod nescit, hoc est, quod

ego

E P I S T O L A.

ego non magnopere admiri-
 rari non potui. Itaque jam
 planè Græcum, excellenter
 autem Latinum nemo nega-
 bit eum, ita dicit & sapit.
 Barbarus autem videri nul-
 lo modo poterit, qui Barba-
 rum nihil sentit aut sonat.
 Et utinam cætera Barbaries,
 ita sit Barbara. Cæterum te
 non parum accuso, quod
 nihil de libello isto significa-
 sti, cum te qui comes eras
 studiorum latere non potue-
 rit. Expectare opinor volui-
 sti, ut odor famæ illum ad
 me perferret, & cum tritus
 esset cæterorum omnium ma-
 nibus, tunc demum ad me
 perveniret: quod equidem
 non

EPISTOLA.

non laudo. Et nisi meliorem
rationem attuleris non pos-
sum non damnare. Vale.

Ex Constantia III.

Nonas Apri-
lis.

i A.

meliores

non po

re. Vale.

III.

1-

